

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
AVALIKU ÕIGUSE INSTITUUT
Rahvusvahelise ja Euroopa õiguse õppetool

Kärt Salumaa

**EUROOPA LIIDU ÜHINEMINE EUROOPA INIMÕIGUSTE JA PÕHIVABADUSTE
KAITSE KONVENTSIOONIGA**

Magistritöö

Juhendaja
dr. iur. Julia Laffranque

Tartu
2015

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus	4
1. Üldküsimused	9
1.1. EIÕK olemus – EIÕK kui elav instrument	9
1.2. EL EIÕK-ga ühinemise vajalikkus ja olulisus	12
1.3. Põhiõiguste kaitse EL-is enne EIÕK-ga ühinemist	16
1.4. Kuivõrd peab juba praegu EL arvestama EIÕK-ga?	19
1.5. EL liitumine EIÕK-ga: oht EL autonoomsele õiguskorrale või hoopis EIK ja EIÕK süsteemile?	20
1.6. Millal kohaldub EL põhiõiguste harta?	22
2. Euroopa Liidu kohus ja Euroopa inimõiguste kohus: senine puutumus ja tulevikuperspektiivid EL EIÕK-ga ühinemise foonil	24
2.1. Euroopa Nõukogu juures Strasbourg'is tegutseva Euroopa inimõiguste kohtu olemus	24
2.2. Euroopa Liidu juures Luxembourg'is tegutseva Euroopa Kohtu olemus	26
2.3. Euroopa Kohtusse ja Euroopa inimõiguste kohtusse individuaalkaebusega pöördumise erisused	28
2.4. Euroopa Kohtu ja Euroopa inimõiguste kohtu omavaheline dialoog	31
2.4.1. Dialoog suunal Luxembourg (EK) – Strasbourg (EIK)	31
2.4.2. Dialoog suunal Strasbourg (EIK) – Luxembourg (EK)	33
2.5. Euroopa Kohus kui põhiõiguste kaitse kohus?	37
3. Valitud probleemkohad EL EIÕK-ga ühinemisel	40
3.1. Varasem aluslepingute muutmise vajadus, hiljuti tekkinud liitumislepingu muutmise vajadus ning liitumiseelsed protseduurid	40
3.2. Põhiõiguste kaitse süsteemide keerukus	43
3.3. EL kui rahvusvahelise organisatsiooni eriline staatus EIÕK-ga ühinemisel – EL kui <i>primus inter pares</i> ?	45
3.4. Kavandatav kaasvastustaja mehhanism	48
3.5. EL EIÕK-ga ühinemise mõju EL mitteliikmesriikidele, kes kuuluvad Euroopa Nõukokku	52
Kokkuvõte	54
Summary	57
Kasutatud lühendid	59
Viidatud allikate loetelu	60
Kasutatud kirjandus	60

Artiklid	61
Normatiivmaterjal.....	63
Veebileheküljed	63
Kohtupraktika	64
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	67

„The care of human life and happiness,
and not their destruction, is the first and only
legitimate object of good government.“

Thomas Jefferson (USA president 1801–1809)¹

Sissejuhatus

Inimõigused ja põhivabadused on tänapäeva arenenud ühiskonnas igapäevaelu niivõrd immanentseks osaks, et ilma nendeta on toimivat elukorraldust üpriski keeruline ette kujutada – nii näiteks eeldatakse nende põhimõtete austamist ja järgimist elementaarselt nii oma perekonnalt, sõpradelt, korrakaitseasutustelt kui ka valitsuselt. Käesolev magistritöö käsitleb inimõiguste ja põhivabaduste kaitse küsimust Euroopa Liidu (EL) õiguse aspektist vaadatuna ning keskendub konkreetsemalt Euroopa Liidu ühinemisele Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga (EIÕK),² mis on ette nähtud tõhustama inimõiguste ja põhivabaduste kaitset EL-is senisest veelgi enam.

Magistritöö kirjutamise ajal ei ole Euroopa Liit veel EIÕK-ga ühinenud ja seega ei ole EIÕK-s sisalduvad õigusnormid Euroopa Liidu jaoks siduvad. Samas on kõik Euroopa Liidu liikmesriigid ka Euroopa Nõukogu (EN) liikmesriigid ning seetõttu on EIÕK-s sisalduvad õigusnormid siduvad kõigile EL liikmesriikidele, kuid mitte Euroopa Liidu institutsioonidele. Praeguses olukorras on kõik Euroopa inimõiguste kohtusse (EIK) esitatud kaebused Euroopa Liidu vastu vastuvõetamatud *ratione personae*³, kuna Euroopa Liit ei ole EIÕK-ga ühinenud ning EIK-s arutatakse ainult nende riikide (ja tulevikus ehk ka rahvusvahelise organisatsiooni nagu EL), mis on EIK jurisdiktsiooniga nõustunud, vastu esitatud kaebusi. Seega eksisteerib olukord, kus EL liikmesriigid on võtnud endale kohustuse austada ning järgida EIÕK-s sisalduvaid norme, kuid EL ise veel mitte.

¹ United for human rights. – Champions of human rights. Kättesaadav Internetis:

<http://www.humanrights.com/voices-for-human-rights/champions-human-rights.html> (25.03.2015).

² Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Euroopa Nõukogu, 4 november 1950. – RT II 2010, 14, 54.

³ Sellist seisukohta on väljendatud ka Euroopa Nõukogus juba aastal 1978: vt EIKo 10.07.1978, 8030/77, *Confédération Française Démocratique du Travail vs the oik88tés Européennes, subsidiairement la collectivité de leurs états membres et leurs états membres pris individuellement*, para 3.

Euroopa Liidu ühinemist EIÕK-ga on valdkonnaspetsialistid nimetatud „kohtumiseks, mida on pikka aega edasi lükatud“⁴ ning see on olnud poliitiliste diskussioonide subjektiks juba alates 1970. aastatest⁵. Ka näiteks Riigikohus on öelnud, et Põhiseadust tuleb tõlgendada viisil, mis tagab selle kohaldamise vastavuse inimõiguste konventsiooni ja selle kohaldamispraktikaga,⁶ mis tõstab esile EIÕK olulisust. Euroopa Liidu EIÕK-ga ühinemise laiemaks eesmärgiks võib pidada korrastatud ja ühtse Euroopa õigusruumi loomist inimõiguste ja põhivabaduste kaitse tasandil. EL-i EIÕK-ga ühinemise muudab kindlasti märkimisväärseks asjaolu, et EL pole riik, nagu seda on praegused 47 EIÕK-ga ühinenud liikmesriiki. EL on unikaalne majanduslik ja poliitiline partnerlus 28 Euroopa riigi vahel, mis üheskoos hõlmavad suurema osa sellest maailmajaost.⁷

Euroopa Liidu EIÕK-ga ühinemise õiguslik alus tuleneb nii Euroopa Liidu lepingu art 6 lg-st 2 kui ka Lissaboni lepingu protokollist nr 8. Teiselt poolt on liidu EIÕK-ga ühinemise nimel tööd teinud ka Euroopa Nõukogu: nüüdseks on EIÕK-d täiendatud art 59 lg-ga 2, milles sisaldub, et Euroopa Liit võib konventsiooniga ühineda. Niisiis eksisteerib EL EIÕK-ga ühinemise osas ka kehtiv õiguslik alus, kuid ühinemist pole siiski senini õnnestunud lõplikult kokku leppida ja läbi viia.

Käesoleva magistritöö teema on aktuaalne, sest just hiljuti – 2014. aasta detsembris – on EK avaldanud arvamus 2/2013, mis lubab protsessi, mis seondub EL EIÕK-ga ühinemisega, analüüsida EK poolt antud uutest hinnangutest lähtuvalt. Samuti pole käesoleva magistritöö autorile teadaolevalt varasemalt antud teemavaldkonda analüüsitud sarnase akadeemilise kirjatööna. 2014. aastal on küll kaitstud magistritöö teemal „Euroopa inimõiguste kohtu tulevik: kuidas kaitsta inimõigusi senisest tõhusamalt?“, kuid eelmainitud töös pole pikemalt peatunud EL EIÕK-ga ühinemise temaatikal, mistõttu võib käesolevat magistritööd pidada aktuaalseks ja uudseks.

Strasbourg'i sisenemist EL-i põhiõiguslikku ruumi võib pidada aeglaseks ja järk-järguliseks protsessiks, mistõttu on eelistatud selle protsessi nimetamine pigem „diplomaatiliseks

⁴ D. Ritleng. The accession of the European Union to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms: A Threat to the Specific Characteristics of the European Union and Union Law? – Uppsala Faculty of Law Working Paper, 2012:1, lk 4.

⁵ Vt nt Memorandum of the Commission of 4 April 1979, Bulletin of the European Communities, supplement 2/79.

⁶ RKPJKo 25.03.2004, 3-4-1-1-04, p 18

⁷ Euroopa Liidu ametlik veebilehekülge. Kättesaadav Internetis: http://europa.eu/about-eu/index_et.htm (23.02.2015).

sissetungiks“ kuivõrd „institutsioonidevaheliseks agressiooniks“. ⁸ Euroopa Liidu ühinemisel EIÕK-ga saaks Euroopa Liidule osaks ka kohustus olla seotud EIK otsustega⁹ ning EIK otsuseid täita ning nendest oma tegevuses lähtuda. Nagu käesolevast magistritööst selgub, toimub juba praegu – enne EL EIÕK-ga ühinemist – Strasbourg-Luxembourg suunal kohtutevaheline dialoog, kuid EL ühinemine EIÕK-ga annaks sellele siduvama ning olulisema tähenduse.

Ühinemisprotsessi lõpuleviimist võib aga pidada ka Euroopa Liidu õigusega tegeleva juristkonna „kaotuseks“, kuna potentsiaalselt kaotatakse sellega tulevikus üks oma meelisteemast, mida on mitmeid aastakümneid erinevatest aspektidest analüüsitud ning millest rääkides on peetud maha elavaid arutelusid. Siiski ei saa seda nn „kaotust“ pidada tulevikus kuigivõrd märkimisväärseks, kuna EL potentsiaalsel ühinemisel tulevikus EIÕK-ga on taaskord võimalik hakata analüüsima täiesti uut õigusvaldkonda.

Käesoleva magistritöö autori hinnangul on kahetsusväärne, et protsessis, mis on lepitud kokku nii Euroopa Liidu kui ka Euroopa Nõukogu õigusaktides ning millest on räägitud juba ligi pool sajandit, esineb endiselt takistusi ja tõrkeid, mis takistavad EL-l EIÕK-ga ühinemast. Strasbourg'i kohtut on ka kirjeldatud kui tervele Euroopa kontinendile abstraktse identiteedi andjat ning EIÕK-d kui Euroopa konstitutsiooni embrüot.¹⁰ Käesoleva magistritöö autori hinnangul annavad need metafoorid hästi edasi EIK ja EIÕK olemust ning ilmestavad EIK ja EIÕK olulisust tänapäeva Euroopas põhiõiguste ja –vabaduste kaitsejana.

Magistritöö on sisuliselt jaotatud kolmeks osaks. Töö esimene osa keskendub üldküsimatele – seletatakse EIÕK olemust võrdlusena kui elav instrument; analüüsitakse, miks on üldse oluline ja vajalik, et EL EIÕK-ga ühineks; peatutakse küsimusel, kuivõrd peab EL-is juba praegu arvestama EIÕK-ga, milliseks võivad kujuneda tagajärjed EL õiguskorrale ja EN ja EIÕK süsteemile ning antakse vastus küsimusele, millal kohaldub EL enda õigusakt EL põhiõiguste harta.

⁸ Christoffersen, J., Madsen, M. *The European Court of Human Rights between Law and Politics*. Oxford University Press: 2011. lk 166.

⁹

¹⁰ Douglas-Scott, S. *A Tale of Two Courts: Luxembourg, Strasbourg and the Growing European Human Rights Acquis*. *Common Market Law Review*. Vol 43, n. 3, June, lk 662.

Töö teine osa keskendub Euroopa Liidu kohtu ja Euroopa inimõiguste kohtu omavahelisele dialoogile pöörates tähelepanu senisele omavahelisele puutumusele ja tulevikuperspektiividele. Uuritakse mõlema kohtu olemust, kohtutesse pöördumise tingimusi, omavahelist dialoogi ja kohtupraktikat ning püütakse leida küsimus vastusele, kas Euroopa Kohust võib pidada põhiõiguste kaitse kohtuks sarnaselt EIK-le.

Töö kolmas osa keskendub magistritöö autori poolt valitud probleemkohtadele EL EIÕK-ga ühinemisel. Konkreetsemalt pööratakse tähelepanu varasemale aluslepingute muutmise vajadusele, hiljuti tekkinud liitumislepingu muutmise vajadusele ning liitumiseelsetele protseduuridele; paralleelselt eksisteerivate põhiõiguste kaitse süsteemide keerukusele; analüüsitakse küsimust, kas EL EIÕK-ga ühinemisel EL-ile antud erilist staatust võib teiste EN liikmesriikide seas vaadelda kui staatust *primus inter pares*; samuti analüüsitakse EL EIÕK-ga liitumisel kavandatava kaasvastustaja mehhanismi olemust ning lõpetuseks uuritakse EL EIÕK-ga ühinemise mõju EL mitteliikmesriikidele, kes kuuluvad Euroopa Nõukokku.

Töös analüüsitakse, miks peaks EL EIÕK-ga tänapäevases kontekstis üldse enam ühinemine – jõustunud on EL põhiõiguste harta ja EK on hartas sisalduvate õiguste peamine tagaja. Samuti uuritakse, kas põhiõiguste tõhusat kaitset EL-is oleks võimalus luua ainult EIÕK-ga liitumise läbi (või võiks EL-il olla nt oma nn konstitutsioonikohus/ eraldi institutsioon, mis teostaks järelvalvet väliskontrolli näol põhiõiguste tagamise kohta EL-is).

Käesolevas magistritöös püstitatakse hüpotees, et EL EIÕK-ga ühinemine tugevdab oluliselt põhiõiguste kaitset Euroopa Liidus ega kujune ohuks Euroopa Liidu autonoomsele õiguskorrale (negatiivne mõju autonoomsusele pole toimunud arengute taustal märkimisväärne), nagu on varasemalt maininud EK.¹¹

Magistritöös on kasutatud erinevaid uurimismeetodeid. Oma töös analüüsib autor kvalitatiivse ja interpreteeriva meetodi abil erialakirjandust, õigusallikaid ja kohtupraktikat kasutades samas ka Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liidu õigussüsteemide analüüsimisel võrdlevat meetodit. Lisaks on käesolevasse magistritöösse kaasatud ka ajaloolise uurimismeetodi käsitlus näitlikustamaks, millisel foonil on sündmused Euroopa Liidu ühinemisel EIÕK-ga 2015. aastasse jõudnud.

¹¹ EKa 18.12.2014, C-2/13, *Accession 2014*.

Lõpetuseks soovib käesoleva magistritöö autor tänada magistritöö juhendajat prof Julia Laffranque'i osutatud abi, kolleege Justiitsministeeriumist mõistva suhtumise ning perekonda ja lähedasi toetuse eest magistritöö kirjutamise ajal.

1. Üldküsimused

1.1. EIÕK olemus – EIÕK kui elav instrument

Idee, et konstitutsioonide ehk põhiseaduste näol on tegemist elavate instrumentide või organismidega, mis arenevad läbi aja, on tuttavaks metafooriks paljudes põhiseaduslikes traditsioonides.¹² Metafoori võib pidada tõeväärtust omavaks, kuna vaevalt oskaksid põhiseaduste autorid nende õigusaktide kirjutamisel koheselt näha ette kõiki elulisi asjaolusid, mille suhtes tulevikus võib olla põhiseadust vaja kohaldada. Seega on põhiseaduse kestvuse ja ajakohasuse aspektist vaadatuna väga oluline, et põhiseadust läbi aja kohtupraktika ja õigusteadlaste poolt tõlgendataks ning kohaldataks muutunud elulistest asjaoludest lähtuvalt. Siiski, lähtudes magistritöö kontekstist, ei saa pidada põhiseadusteks rahvusvahelisi inimõiguslaseid lepinguid (nagu nt EIÕK), kuna tegemist on enamasti multilateraalsete rahvusvaheliste lepingutega. Samas on põhiseadustel ja rahvusvahelistel inimõiguslastel lepingutel ka ühiseid jooni: abstraktne põhiõiguste kataloog; vajadus sisustada õigusaktide norme kaasaegse kohtupraktikaga ning õiguslike institutsioonide loomine, mille pädevusesse kuulub kohtuvõimu teostamine ja normide tõlgendamine.¹³

Idee, et EIÕK on elav instrument, mida tuleb tõlgendada tulenevalt kaasaegsetest oludest, on Strasbourg'i kohtu praktikas esinenud selle algusaegadest saati.¹⁴ EIK on alates 1978. a kohtuasjast *Tyrer vs UK*¹⁵ rõhutanud korduvalt seisukohta, et EIÕK on elav instrument, mida tuleb tõlgendada olevikus kehtiva tingimusi arvestades. Üsna pea pärast *Tyreri* kohtuotsust langetas EIK otsuse asjas *Marckx vs Belgium*¹⁶ – selles otsuses sisustas ja laiendas EIÕK varasemaga võrreldes perekonnaelu mõistet ning leidis, et vallalise ema lapsel peavad olema samasugused õigused kui abielust sündinud lapsel (*mater semper certa est*). Seega tegi EIK otsuse (EIÕK art 8 rikkumine, õigus austusele era- ja perekonnaelu vastu) lähtuvalt

¹² Letsas, G. The ECHR as a living instrument: its meaning and legitimacy. – Føllesdal, A. jt (toim). *Constituting Europe. The European Court of Human Rights in a National, European and Global Context*. Cambridge University Press: 2013, lk 106.

¹³ *Ibid*, lk 107.

¹⁴ *Ibid*, lk 108.

¹⁵ EIKo 25.04.1978, 5856/72, *Tyrer vs UK*. Kaebuses oli tegemist kaebaja karistamisega ihunuhtlusega õppeasutuses, kus ta õppis. EIK leidis, et isikule põhjustatud kannatus peab saavutama teatud taseme, enne kui kohtlemine on klassifitseeritav ebainimlikuna art 3 tähenduses. Samuti leidis EIK, et kuna iga karistus sisaldab alandust, siis on sellise alandava karistuse määramiselotsustav alanduse määr, arvestades iga üksikjuhtumit, eriti kohtlemise iseloomu ja konteksti ning selle toimepanemise viisi ja meetodit. EIK jõudis seisukohale, et tegemist oli art 3 rikkumisega.

¹⁶ EIKo 13.06.1979, 6833/74, *Marckx vs Belgium*.

kaasaegsetest oludest, kus inimeste staatusi ei kvalifitseeritud enam lähtuvalt sellest, kas tema vanemad on abielus või mitte, mistõttu võib seda pidada veel üheks näiteks, kus EIK tõlgendab EIÕK-d elava instrumendina kaasaegseid olusid ja standardeid arvesse võttes. Lisaks on EIK tuvastanud EIÕK art 8 rikkumise ka asjas *Dudgeon vs United Kingdom*,¹⁷ kus EIK asus seisukohale, et homoseksuaalsuse karistamine rikub EIÕK art-ga 8 sätestatud õigust eraelule, kuna arengud ühiskonnas olid selleks hetkeks viinud arusaamani, et seksuaalset orientatsiooni ei peaks võtma aluseks inimesele karistuse määramisel.

Ka õigusteadlane von Savigny on kirjeldanud õiguskorda kui orgaaniliselt kujunenud ja orgaaniliselt muutuvat süsteemset ühtsust, mis on seadusandluse, kohtupraktika ja õigusteaduse poolt tõlgendatud rahva hing, kus just uute tõlgenduste tõttu kujuneb õiguskord vähehaaval süstemaatiliseks tervikuks.¹⁸ Käesoleva magistritöö autori arvates võib sarnast asjade kulgu ennustada ka Euroopa Liidule EIÕK-ga ühinemisel, kuna tõenäoliselt pole võimalik ette näha kõiki küsimusi ja probleemkohti, mis EL liikmelisuse kontekstis EIÕK kohaldumisel EL-le esile võivad kerkida. Need takistused saavad tulevikus oma lahenduse tõenäoliselt EIK poolt pakutava kohtupraktika näol.

Millise tõlgenduse on aga EIÕK-le kui elavale instrumendile andnud EIK? EIK kohaselt vastab selline tõlgendus kolmele tunnusele. Esiteks peab EIK EIÕK tõlgendamisel arvesse võtma kehtivaid olusid ja standardeid (*present-day standards*) – EIK süübib tänapäeval asjade lahendamisel väga harva lahenduse leidmisel sellesse, mida konventsiooni koostajad võisid konventsiooni koostamisel silmas pidada ning tõlgendab EIÕK-d kaasaegsete arusaamade kohaselt. Teiseks, need kehtivad olud ja standardid, millega EIK arvestab, peavad mingil viisil olema ühised või jagatud konventsiooniosaliste riikide seas (EIK pole samas küll kunagi täpsemalt selgitanud, mis omadused peaksid sellisel standardil olema, mida võib pidada ühiseks või jagatuks). Kolmandaks, EIK ei omista olulist tähtsust sellele, mida vastustaja riik ise kõnealuses asjas peab aktsepteeritavaks standardiks (sellistes olukordades, kus vastustaja riigi praktika asub väljaspool Euroopa Nõukogu poolt aktsepteeritavaid piire).¹⁹ Samas jätab EIK siiski teatava kaalutusruumi (*marge d'appréciation, margin of appreciation*)²⁰

¹⁷ EIKo 24.02.1983, 7525/76, *Dudgeon vs United Kingdom*.

¹⁸ Savigny, F. C.-le viidatud teoses Aarnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Õigusteabe AS Juura 1996, lk 97.

¹⁹ Letsas, G, lk 109.

²⁰ Liikmesriikide kaalutusruumi kohta vt lähemalt D. Spielmann. Allowing the Right Margin the European Court of Human Rights and the National Margin of Appreciation Doctrine: Waiver or Subsidiarity of European Review? University of Cambridge, Faculty of Law, Centre for European Legal Studies Working 2012. Kättesaadav Internetis: http://www.cels.law.cam.ac.uk/cels_lunchtime_seminars/Spielmann%20-%20margin%20of%20appreciation%20cover.pdf (25.03.2015).

konventsiooniosalistele riikidele nendes küsimustes, kus konventsiooniosaliste riikide seas ühtne arusaam ja konsensus puudub. Samuti tuleb EIÕK tõlgendamisel arvestada subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtetega.

Eesti ratifitseeris EIÕK 1996. a märtsis ja andis ratifitseerimiskirja Euroopa Nõukogu peasekretärile üle 16. aprillil 1996. See kuupäev on tähtis seepärast, et EIK omab pädevust otsustada üksnes riigivõimu nende tegude vastavuse üle konventsioonile, mis tehti pärast nimetatud kuupäeva,²¹ mistõttu võib seda pidada *ratione temporis* piiriks. Seega võib võrdlust „EIÕK kui elav instrument“ tõlgendada ka nii, et see hakkab konventsiooniosalise jaoks elava instrumendina tööle siis, kui konventsiooniosaline on EIÕK ratifitseerinud.

Ka Riigikohtu praktikas Eesti riigi siseselt on aktsepteeritud konventsiooni otsekohaldamise ning EIK lahendite siduvuse põhimõtted. EIK õiguskäsitlus ei ole üksnes abiks siseriikliku õiguse tõlgendamisel, vaid seda tuleb analoogilistes asjades ka kohaldada. Põhimõtteliselt peaks olema võimalik see, et isik toetub kohtule esitatud argumentides ainult konventsiooni sätetele ja EIK lahenditele.²² Seega toimib EIÕK ka siseriiklikus õiguses elava instrumendina, kuna EIÕK sätted ja nendele tuginev rahvusvaheline kohtupraktika on leidnud tee ka konventsiooniosaliste riikide siseriiklikku kohtupraktikasse ja õigusemõistmisesse.

Tulenevalt sellest, et EIÕK-d tõlgendatakse kaasoludest tingimustest lähtuvalt, EIÕK kohaldamisala on laialdane ning et EIÕK on ennast ajas tõestanud kui arvestatav põhiõigusi tagada suutev konventsioon ja multilateraalne leping, on kindlasti põhjendatud ka EL EIÕK-ga ühinemine. Ühelt poolt on tegemist kaasaegse ja ajaga kaasas käia suutva dokumendiga, mille tõlgendused pole „kivisse raiutud“. Teisalt on tegemist just kui kvaliteedimärgiga, mis aitab näidata ka EL suhtumist põhiõiguste tõhusa kaitse tagamise olulisuse väärtustamisse.

²¹ Lõhmus, U. Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu: Sihtasutus Iuridicum 2003, lk 6.

²² Susi, M. Euroopa Inimõiguste Kohtu 2010. aasta kohtulahendite ülevaade. Tartu: OÜ Greif 2011, lk 5.

1.2. EL EIÕK-ga ühinemise vajalikkus ja olulisus

Lissaboni lepingu redaktsioonis jõustunud Euroopa Liidu lepingu art 6 lg 2 näeb *expressis verbis* ette, et „Liit ühineb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga“. Seda sätet võib pidada ka õiguslikuks aluseks Euroopa Liidu kohustusele EIÕK-ga liituda ning sätte sisust võib niisiis teha järelduse, et tegemist pole mitte enam võimaluse või valikuga, vaid aluslepingust tuleneva kohustusega. Siinkohal väärib äramärkimist asjaolu, et art 6 lg-s 2 sisaldub ka täpsustus, et EIÕK-ga ühinemine ei mõjuta liidu pädevust, mis on määratletud aluslepingutega. EIÕK-ga ühinemiseks peab riik olema Euroopa Nõukogu liige ning EIÕK laieneb mitte ainult liikmesriigi oma kodanikele, vaid kõikidele selles liikmesriigis elavatele isikutele, kes ei pruugi olla liikmesriigi kodanikud. EIÕK-ga loodud inimõiguste kaitse on üks tõhusamaid, samuti iseloomustab seda märkimisväärne tõlgendamispädevus. EIÕK sisaldab laiaulatuslikku kodaniku- ja poliitiliste õiguste kataloogi.²³

2010. aastal jõustunud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokolliga nr 14²⁴ lisati EIÕK artiklile 59 lõige 2, mis sätestab, et Euroopa Liit võib konventsiooniga ühineda. Kõik Euroopa Liidu liikmes riigid on EIÕK osalised, kuid Euroopa Liit ise ei ole konventsiooni liige. On oluline, et Euroopa Liidu õiguslik raamistik austaks ka ise neid põhiväärtusi, mille tagamist eeldab Liit ise kõigilt oma liikmesriikidelt. Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liidu ettevalmistused Euroopa Liidu ühinemiseks EIÕK-ga on jõudmas lõpusirgele ning üsna pea on Euroopa Liidust saamas esimene rahvusvaheline organisatsioon, mis EIÕK-ga ühineb. Samas on hetkel siiski ebaselge, millal kõnealune liitumine võiks aset leida.

Euroopa Nõukogule ja Euroopa Liidule on erialakirjanduses metafooriliselt viidatud ka kaksikutele, kes on sünnijärgselt lahutatud.²⁵ Mõlemad rahvusvahelised organisatsioonid on asutatud väikese ajavahega ja väga lähestikku rahvusvahelise koostöö edendamiseks. Samas erinesid algupäraselt kahe organisatsiooni eesmärgid teineteisest üsna kardinaalselt: Euroopa Nõukogu pühendus inimõiguste kaitsele ning Euroopa Liit, mis arenes välja Euroopa Sõe- ja Teraseühendusest, majanduslikule koostööle ja stabiilsete riikidevaheliste suhete loomisele.

²³ Kiviorg, M., Land, K., Vallikivi, H. Rahvusvaheline õigus. Juura: 2010, lk 131.

²⁴ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokoll nr 14, millega muudetakse konventsiooni kontrollsüsteemi – RT II 2006, 1, 2.

²⁵ Vt Quinn, G. The European Union and the Council of Europe on the Issue of Human Rights: Twins Separated at Birth (2001) 46 *McGill Law Journal* 849, 849.

Praegu kuulub Euroopa Nõukogusse 47 Euroopa riiki²⁶, sealhulgas Euroopa Liidu kõik 28 liikmesriiki. EIÕK on Euroopa Nõukogu raames sõlmitud multilateraalne rahvusvaheline leping, mis jõustus 3. septembril 1953. Kõik Euroopa Nõukogu liikmed on selle konventsiooni osalised. EIÕK-d on käesoleva magistritöö kirjutamise ajaks täiendatud kokku 14 protokolliga (allakirjutamiseks on avatud ka kaks lisaprotokoll, mis pole veel jõustunud: protokollid nr 15 ja 16). Protokoll nr 14, millega muudetakse konventsiooni kontrollsüsteemi ning mis võeti vastu 13. mail 2004 ja jõustus 1. juunil 2010, art-ga 17 muudeti EIÕK artikli 59 lõiget 2, et näha ette põhimõtteline võimalus liidu ühinemiseks konventsiooniga („*Euroopa Liit võib EIÕK-ga ühineda*”). Seda sammu võib pidada märgilist tähtsust omavaks, kuna see loob eelduse ja võimaluse EL-ile (sarnaselt EL-i kuuluvatele liikmesriikidele) EIÕK-ga ühinemiseks.

Õigusriigile on peetud tunnuslikuks muuhulgas seda, et õigusnormid kaitsevad üksikisikut nii teiste isikute kui ka riigi eest²⁷. Kui püüda eelpool mainitud põhimõtet kohaldada EL EIÕK-ga ühinemise konteksti, on EIÕK-ga ühinemine ja seeläbi tõhusama põhiõiguste kaitse süsteemi loomine EL jaoks kindlasti oluline samm edasi, mis aitaks kaitsta üksikisiku põhiõigusi EL võimaliku põhiõigusi rikkuva tegevuse eest. Muidugi pole EL näol tegemist riigiga, mistõttu oleks korrektne kasutada termini „õigusriik“ asemel mõnda teist terminit, kuid kuna EL-i siseselt eksisteerivad nii täidesaatev, seadusandlik kui ka kohtuvõim, pole siinkohal paralleelide tõmbamine kindlasti väär.

Liikmesriigid on Euroopa Liidule delegeerinud mitmeid olulisi pädevusi (ELTL art 3 – ainupädevused, ELTL art 4 – liikmesriikidega jagatud pädevus), seetõttu on ka liikmesriikide aspektist vaadatuna oluline tõhustada põhiõiguste kaitset Euroopa Liidu siseselt, et tagada liikmesriikide kodanikele – kes on ühtlasi ka Euroopa Liidu kodanikud – ulatuslikum põhiõiguste kaitse. 4. novembril 1950 Roomas allkirjastatud dokument ja selle alusel antud EIK lahendid on nüüd 47 riigi õiguskorra osad. Tegemist on vanima inimõiguste kaitse konventsiooniga, mille tõlgendus on tulenevalt iseseisvast kohtumehhanismist võrdlemisi dünaamiline. Ehkki nimetusest võib välja lugeda, et tegu on Euroopa riikide kokkuleppega, ulatub EIÕK-i mõju ka väljapoole Euroopat ja mõjutab tugevalt ka Euroopa Liidu õigust.²⁸ Kuna EIK ja EIÕK alusel tehtud kohtulahendid juba omavad mõju Euroopa Liidu õiguse kujundamisel (EK ja EIK kohtupraktikas viidatakse teineteise lahenditele), sest EL-is puudub

²⁶ Euroopa Nõukogu ametlik veebilehekülj. Kättesaadav Internetis: <http://www.coe.int/en/web/portal/47-members-states> (23.02.2015).

²⁷ Aarnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Õigusteabe AS Juura 1996, lk 24.

²⁸ Nömper, A., Tikk, E. Informatsioon ja õigus. Juura: 2007, lk 29.

nii tõhus ja ennast tõestanud põhiõiguste kaitse mehhanism nagu Euroopa Nõukogus, võib endiselt pidada oluliseks EL EIÕK-ga liitumise vajalikkust ning sellest võib tuletada, et pooled peavad endiselt jätkama selle eesmärgi nimel pingutamist, kuna vastasel juhul võib pidada põhiõiguste kaitse taset Euroopa Liidus siiski pigem arenguruumi omavaks.

EL ühinemine EIÕK-ga on kindlasti oluline ja tähendusrikas eesmärk, mis tuleks lähitulevikus saavutada, kuna antud hetkel, mil EL pole veel EIÕK-ga ühinenud, puudub EL kodanikul näiteks õigus esitada individuaalkaebust EL institutsioonide tegevuse peale EIK-sse. EL institutsioonid on küll loodud EL kodanike heaks ning hüvanguks, kuid seisavad, vastutust silmas pidades, EL kodanikust siiski üsna kaugel ehk individuaalkaebust põhiõiguste rikkumise kohta EL institutsioonide vastu pole kehtivas õigusraamistikus EL kodanikul esitada võimalik. EL kohtusüsteemis puudub niisiis tõhus õiguskaitse EL omavoli vastu ning indiviidil on EL õigusele nõ kaudne ligipääs ja puutumus ainult läbi siseriiklike kohtute poolt küsitavate võimalike eelotsusetaotluste kaudu.

Scheeki arvates kaoks EL liitumisel EIÕK-ga ära palju ebakindlust põhiõiguste kaitse ja kahe kohtu rolli osas, kuna see kinnitaks lõplikult EK internset EIK eksternset rolli põhiõiguste kaitse osas Euroopa Liidus.²⁹ Sellisel seisukohal on ka käesoleva magistratöö autor, kuna on selge, et väline kontroll, eriti kui see on objektiivne ja ennast pikema aja jooksul tõestanud, saab tulla EL-ile ainult kasuks. EIK teostab praegu samasugust nn eksterneset kontrolli kõigi EL liikmesriikide suhtes ning, pöörates pilgu minevikku, pole käesolev magistratöö autori hinnangul võimalik varasemast tuvastada EIK poolt sellist käitumist, mis oleks oluliselt riivanud mõne EL liikmesriigi autonoomset õiguskorda.

Subsidiaarsuse põhimõte (ka lähimuspõhimõte) on ELi üks keskseid printsiipe, mille kohaselt ELi poliitilised otsused tuleb alati teha madalaimal võimalikul haldus- ja poliitilisel tasandil ning võimalikult lähedal kodanikele. Kui välja arvata ELi ainupädevuse valdkonnad, tähendab see, et EL saab tegutseda üksnes juhul, kui kõnesolevat õigusakti on parem rakendada ELi kui riigi, piirkondlikul või kohalikul tasandil.³⁰ Eeltoodu põhjal on ka väga oluline EL ühinemine EIÕK-ga, kuna see võimaldaks subsidiaarsuse põhimõttest tulenevalt anda indiviidile lähemal Euroopa Liidu kodanikule võimalus suunata oma inimõigusi või põhivabadusi puudutav kaebus

²⁹ Christoffersen, J., Madsen, M. *The European Court of Human Rights between Law and Politics*. Oxford University Press: 2011. lk 169–170.

³⁰ Euroopa Parlamendi veebilehekülj. Kättesaadav Internetis: http://www.europarl.europa.eu/et/euroopa-liidust/valjaanded/elektroonilised/101_kusimust_ja_vastust/11_mida_tahendab.html?jsessionid=DD88FCC4897DB84B7EA49A272F2CECD1 (27.04.2015).

otse Euroopa Liidu vastu. Seega oleks ka Euroopa Liidu ühest põhiprintsiibist tulenevalt oluline Euroopa Liidu EIÕK-ga ühinemine. Ühinemisega saaks EL anda omapoolse kinnituse, et EL pöörab endiselt tähelepanu subsidiaarsuse põhimõttest kinnipidamisele.

Võib konstateerida, et suuremale põhiõiguste kaitse vajadusele EL-is on tähelepanu juhtinud ka Saksa Liidukonstitutsioonikohus 29. mai 1974. a otsusega *Solange I*³¹, kus Saksa kohus, pöördudes kõrvale EL õiguse ülimuslikkuse põhimõttest, selgitas, et see kontrollib ühenduse sekundaarõiguse põhiõigustele vastavust, „nii kaua kui (sks k *solange* – nii kaua kui) ühenduse integratsiooniprotsess ei ole arenenud nii kaugele, et ühenduse õigus sisaldab ka parlamendi poolt vastu võetud ja kehtivat formuleeritud põhiõiguste kataloogi, mis vastab põhiseaduse põhiõiguste kataloogile“. Ilmselgelt sisaldub sellises formuleeringus Saksa Liidukonstitutsioonikohtu hinnang, et otsuse tegemise ajal polnud nende hinnangul põhiõiguste kaitse Euroopa Liidus piisavalt tagatud. Siiski põhjustas Saksa kohtu hinnang EL siseselt palju meelehärmi, mis viis 12 aastat hiljem suunamuutuseni saksa kohtupraktikas. Nimelt *Solange II*³² otsusega sedastas Saksa kohus, et ei kasuta oma pädevust ühenduse tuletatud õiguse kontrollimiseks seni, kuni (*solange*) Euroopa ühendused „üldiselt tagavad ühenduste võimu vastu põhiõiguste tõhusa kaitse, mis on võrdväärne põhiseadusest tuleneva tingimatu kohustusliku põhiõiguste kaitsega“. Kohus teatas sellega oma kavatsusest, mitte iga *fauxpas*'d menetleda, vaid lihtsalt jälgida seda, kas ühenduse kaitsesüsteem üldiselt vastab usaldusväärset adekvaatsel viisil põhiõiguslikele nõuetele.³³

³¹ BVerfGE 37, 29.05.1974, lk 271.

³² BVerfGE 73, 22.10.1986, lk 339.

³³ Tomuschat, C. Saksa Liidukonstitutsioonikohus ja Euroopa õiguse ülimuslikkus – *Juridica* 2010 (5), lk 318.

1.3. Põhiõiguste kaitse EL-is enne EIÕK-ga ühinemist

Olenemata inimõiguste kaitse tähtsusest modernses rahvusvahelises õiguses, ei olnud inimõigused ja põhivabadused ja nende kaitse lülitatud Euroopa ühenduse algsetesse lepingutesse. Võib öelda, et ajalooliselt ei olnud inimõigused Euroopa ühenduste prioriteetide hulgas. Kuna ühendus loodi põhiliselt majanduslike huvide kaitseks, siis inimõigustega seonduv jäi tagaplaanile. Üksikud sätted asutamislepingutes on vaadeldavad kui inimõigusi tagavad (nt diskrimineerimise keeld kodakondsuse alusel, võrdne tasu võrdse töö eest, vaba liikumine).³⁴ Siiski on tähelepanu inimõigustele Euroopa Liidus selle algusaegadest peale järjekindlalt kasvanud. Näiteks on Euroopa Parlament, Komisjon ja Nõukogu 1977. aastal kirjutanud alla ühisdeklaratsioonile³⁵, milles omistati primaarne tähtsus liikmesriikide konstitutsioonidest ja EIÕK-st tulenevatele põhiõigustele. Viidet demokraatia edendamisele põhiõiguste alusel, mida on tunnustanud liikmesriikide konstitutsioonid ja seadused, EIÕK ja Euroopa sotsiaalharta³⁶ (EN õigusakt), sisaldab ka 1986. aasta Ühtse Euroopa akti³⁷ preambul. Põhiõigustele tähelepanu juhtimist jätkab ka 1992. a Euroopa Liidu leping ehk Maastrichti leping³⁸, millega sätestatakse, et Liit austab põhiõigusi kui ühenduse õiguse põhimõtteid, nagu need on tagatud EIÕK-ga ning nagu need tulenevad liikmesriikide ühesugustest riigiõiguslikest tavadest. 1997. aasta Amsterdami lepinguga³⁹ viidi sisse sanktsioonide rakendamise võimalus liikmesriikidele, kes raskelt ja jätkuvalt rikuvad inimõigusi. Samuti seati Amsterdami lepinguga EL liikmeksastumise eeltingimuseks inimõiguste tunnustamine.

2000. aasta Nice'i kohtumisel kirjutasid Euroopa Komisjoni, Nõukogu ja Parlamendi esindajad alla Euroopa põhiõiguste hartale (*Charter of Fundamental Rights*), millele esialgselt sooviti anda Euroopa põhiseaduse tähendust. Esialgsed kavatsused siiski ei realiseerunud ning harta õiguslik iseloom oli kuni Lissaboni lepingu jõustumiseni 1. detsembril 2009. a vaieldav ning paigutatav pigem *soft law* alla (paralleelselt tegeleti nii Euroopa põhiseaduse kui ka EL EIÕK-

³⁴ Kiviorg, M., Land, K., Vallikivi, H. Rahvusvaheline õigus. Juura: 2010, lk 132.

³⁵ Joint declaration of 27.04.1977 by the European Parliament, the Council and the Commission. Kättesaadav Internetis: http://www.europarl.europa.eu/charter/docs/pdf/jointdecl_04_77_en_en.pdf (24.03.2015).

³⁶ European Social Charter. Kättesaadav Internetis: http://www.cvce.eu/en/obj/european_social_charter_torino_18_october_1961-en-38a202fd-fb9e-4f00-b009-2811ca74acdb.html (24.03.2015).

³⁷ The Single European Act. Kättesaadav Internetis: http://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf (24.03.2015).

³⁸ The Maastricht Treaty. Kättesaadav Internetis: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1992:191:FULL&from=EN> (24.03.2015).

³⁹ Treaty of Amsterdam. Kättesaadav Internetis: <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf> (24.03.2015).

ga ühinemise küsimustega ning ideaalis ilmselt loodeti, et need võiksid jõustuda ja aset leida ajaliselt lähestikku). Siiski omab harta alates 2009. aasta lõpust täit õigusjõudu ning tema õiguslikku iseloomu ei tuleks enam seada kahtluse alla. Harta sisaldab nii nn klassikalisi kodaniku- ja poliitilisi õigusi kui ka sotsiaalseid, majanduslikke ja kultuurilisi õigusi. Euroopa Liidu institutsioonid on kohustatud austama hartas sisalduvaid õigusi ning sama kohustus kehtib ka liikmesriikidele, kui nad rakendavad Euroopa Liidu õigust (õigusakte). Euroopa Kohus on kohustatud tagama olukorra, kus hartas sisalduvaid õigusi järgitakse ehk hartast kinnipidamise garandiks on Euroopa Kohus.

Praeguseks on niisiis Euroopa Liidus põhiõigused ja -vabadused koondatud Euroopa Liidu põhiõiguste hartasse⁴⁰, mis sisaldab nii EIÕK-st tuntud õigusi kui ka täiendavaid sotsiaalseid põhiõigusi. Harta on eelkõige suunatud EL-i institutsioonidele ning üksnes täiendavalt (subsidiarselt) liikmesriikidele. 2009. aasta 1. detsembril jõustunud Lissaboni lepinguga tunnistati Euroopa Liidu põhiõiguste harta õiguslikult siduvaks ja rakendamiseks kohustuslikuks aktiks nii Eestile kui ka teistele EL liikmesriikidele, välja arvatud Suurbritanniale ja Poolale. Tulenevalt protokollist nr 30 „Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohaldamise kohta Poola ja Suurbritannia suhtes“⁴¹, mis on lisatud ELL ja ELTL-le, artiklitest 1 ja 2 ei laienda harta reservatsioonklauslist tulenevalt EK, Poola või Suurbritannia kohtute pädevust leida, et Poola või Suurbritannia seadused, määrused ja haldussätted, -praktika või -toimingud on vastuolus põhiõiguste, vabaduste ja põhimõtetega, mida ta kinnitab. Lisaks, kui harta säte on seotud riiklike õigusaktide ja õiguspraktikaga, kohaldatakse seda Poolas või Suurbritannias niivõrd, kuivõrd selles sisalduvaid õigusi või põhimõtteid tunnustatakse Poola või Suurbritannia õigusaktides või õiguspraktikas. Seega on harta kohaldamisala Poolas ja Suurbritannias piiratum kui teistes EL liikmesriikides (eelkõige solidaarsusega seotud õiguste osas). Ülejäänud EL liikmesriikide (sh Eesti) suhtes, harta osas kitsendavaid sätteid kehtestatud ei ole, mistõttu võib harta mõjusfääri Euroopa Liidus pidada siiski üsna laiaulatuslikuks. Samuti on ELL art 6 lg 1 kohaselt 2007. aastal välja kuulutatud hartal sama õigusjõud, mis aluslepingutel.

Lissaboni lepinguga on nähtud ette Euroopa Liidu ühinemine EIÕK-ga, mis aitaks luua korrastatud ja ühtset Euroopa õigusruumi ning tagada efektiivse põhiõiguste kaitse rahvusvahelisel tasandil. Põhiõigused moodustavad Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtete

⁴⁰ Euroopa Liidu põhiõiguste harta – ELT C 83/389, 30.03.2010.

⁴¹ Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid (2012. aasta seisuga). – ELT C 326, 26.10.2012.

lahutamatu osa. Harta eripäraks võib pidada seda, et see kohaldub ainult siis, kui liikmesriigid rakendavad EL õigust.

Lissaboni lepingule lisatuna muutus põhiõiguste harta õiguslikult siduvaks 25 liikmesriigi jaoks ning, nagu eelnevalt mainitud, sätestati Suurbritannia ja Poola suhtes kohaldamise osas erand (Horvaatia liitus EL-iga pärast Lissaboni lepingu jõustumist ning nüüdseks on harta siduv ka Horvaatia jaoks). Euroopa Liidu põhiõiguste harta töötas välja liidu institutsioonide, liikmesriikide parlamentide, juristide, akadeemiliste ringkondade ja kodanikuühiskonna esindajatest moodustatud konvent ning selle võttis soovitusliku ja viitetekstina vastu Nice'is 2000. aasta detsembris kohtunud Euroopa Ülemkogu.⁴²

Harta puudusena võrdluses EIÕK-ga võib välja tuua, et mitmed EIÕK normid on konkreetsemad ja pakuvad laiemat kaitset kui harta vastavad normid. Selle näiteks võib tuua harta sätetes nn piiravate klauslite puudumist, samas kui konventsioonis on need esitatud. Konventsiooni sätete teises pooles on esitatud täpne ja laiendamisele mittekuuluv loend alustest ja tingimustest, millal konkreetset õigust või vabadust võib piirata. Hartas selline konkreetus puudub, seega on leitud, et võimude suvamäär harta kohaldamisel on avaram ning sellest tulenevalt õiguste ja vabaduste kaitse jällegi lõdvem.⁴³ Samas võib jällegi välja tuua, et hartas

⁴² Euroopa Parlamendi veebilehekülj. Kättesaadav Internetis: <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/et/0003fbc4e5/Euroopa-Liidu-p%C3%B5hi%C3%B5iguste-harta.html> (23.02.2015).

⁴³ Maruste, R. Euroopa Liidu põhiõiguste harta ja Euroopa inimõiguste konventsioon. Riigikogu toimetised 2001 (3).

1.4. Kuivõrd peab juba praegu EL arvestama EIÕK-ga?

Hartas sisalduvate õiguste ja põhimõtete ulatuse ja tõlgendamise seos EIÕK-ga tuleb välja harta art 52 lg-st 3, mille järgi selliste hartas sisalduvate õiguste tähendus ja ulatus, mis vastavad EIÕK-ga tagatud õigustele, on samad, mis neile EIÕK-ga ette on nähtud. Harta ei takista samas liidu õiguses ulatuslikuma kaitse kehtestamist (harta art 52 lg 3 ls 2). Tulenevalt harta art-st 53 ei või harta sätteid tõlgendada neid inimõigusi või põhivabadusi kitsendavate või kahjustavatena, mida asjaomastes kohaldamisvaldkondades on tunnustatud rahvusvahelise õiguse ja rahvusvaheliste lepingutega, millega on ühinenud liit või kõik liikmesriigid, kaasa arvatud EIÕK, ning liikmesriikide põhiseadustega. Seega võiks hartas sisalduva sätete pinnalt jõuda järelduseni, et EIÕK annab EL õigusele siiski pelgalt miinimumstandardi. Samas võib pidada märkimisväärseks asjaolu, et sellised sätted enne EL EIÕK-ga ühinemist hartas siiski eksisteerivad. See näitab, et EL õigus on juba praegu tihedalt EIÕK-ga seotud. Seda enam tuleks pingutada selle nimel, et lõpule viia EL EIÕK-ga ühinemise protsess, kuna sellisel juhul oleks võimalik neid õigusi kaitsta ka EIK-s. Siinkohal oluline täiendavalt mainida, et EIK kohtuotsused pole EL-ile hetkel veel siduvad ning nendest EL veel lähtuma ei pea.

Samas, nagu eelnevalt mainitud, on EIÕK poolt pakutavad üleeuroopalised (miinimum)standardid need, millest madalamal tasemel ei tohi põhiõigused EN liikmesriikides (ja sh ka EL liikmesriikides) olla kaitstud. Liikmesriikidele on selles valdkonnas jäetud pädevus ning võimalus kehtestada põhiõiguste kaitsmisel miinimumist kõrgemaid standardeid.

EIÕK avaldab EL õigusele mõju kolmel moel: EIÕK on EL õiguse miinimumstandardiks, EL õiguse üldprintsipiide allikaks ja samuti rahvusvahelise põhiõiguste kaitse allikaks.⁴⁴ Seega, kuigi EL pole veel EIÕK-ga ühinenud, mõjutab EIÕK siiski juba enne ühinemist EL õigust. Kuna õiguslik olukord vastab eelpool kirjeldatule, ei olegi küsimus niivõrd selles, kuivõrd EL peab EIÕK-ga arvestama – EIÕK mõjutab EL õigust juba praegu, enne ühinemist, niigi. Ühinemine EIÕK-ga suurendaks EL EIÕK-ga seotust veelgi.

⁴⁴ Laffranque, J. Who has the Last Word on the Protection of Human Rights in Europe? – *Juridica International* 2012 (19), lk 127.

1.5. EL liitumine EIÕK-ga: oht EL autonoomsele õiguskorrale või hoopis EIK ja EIÕK süsteemile?

Euroopa Liidu õiguse ülimuslikkuse põhimõte on Euroopa Liidu õiguse põhimõte, mille kohaselt vastuolu korral Euroopa õiguse ja liikmesriigi õiguse vahel kohaldatakse Euroopa õigust. Euroopa õigus on ülimuslik ka põhiseaduste suhtes. Euroopa Liidu õiguse ülimuslikkuse põhimõtte on EK sõnastanud juba 1964. aastal asjas *Costa vs. ENEL*⁴⁵. Sama on märkinud ka nt Riigikohus 11.05.2006 arvamuses nr 3-4-1-3-06, milles on sedastatud, et EL õigus on ülimuslik ka Eesti Vabariigi Põhiseaduse suhtes.

Regionaalse suurruumi tasand sisaldab elemente nii riigi- kui rahvusvahelisest õigusest ja just seepärast tavatsetakse näiteks Euroopa õiguse kohta öelda, et ta on *sui generis* õiguskord.⁴⁶ Ka EN poolt loodud rahvusvahelist süsteemi võib pidada väga eriliseks ja omataoliseks süsteemiks. Kuivõrd suudavad need süsteemid aga säilitada oma harjumuspärase omataolisuse pärast liitumisjärgset olukorda ning kuivõrd see on tulenevalt praegu kokku lepitud asjaoludest üldse võimalik?

Esialgne ühinemislepingu tekst valmis 2012. aastal. Ühinemisel tuleb kindlasti arvesse võtta, et EL-ist võib potentsiaalselt saada küll EIK osapool sarnaselt Euroopa Nõukogu liikmesriikidele, kuid samas pole EL puhul tegemist riigi, vaid rahvusvahelise organisatsiooniga, mis tegeleb juriidilise isiku vormis.

Teedrajavas kohtuasjas *Van Gend en Loos*⁴⁷ on Euroopa Kohus juba aastal 1963 väljendanud seisukohta, et Euroopa Liidu näol on tegemist uue ja autonoomse õigusliku korraga rahvusvahelises õiguses, mille huvides riigid on piiranud oma suveräänseid õigusi ja mille subjektide hulka ei kuulu mitte ainult liikmesriigid, vaid ka nende kodanikud.

Euroopa Liidu lepingu (ELL)⁴⁸ art 6 lg-s 2 on sätestatud, et EL ühineb EIÕK-ga ning et ühinemine ei mõjuta EL-i pädevust, mis on määratletud aluslepingutega. Seega eeltoodust tulenevalt just kui ei tohiks eksisteerida ohtu ka EL autonoomsele õiguskorrale, kuna EL ühinemine EIÕK-ga toimub kokkulepitud tingimustel, millest omakorda tuleneb, et EL ei soovi

⁴⁵ EKo 15.07.1964, C-6/64, *Costa vs. ENEL*.

⁴⁶ Mälksoo, L. Euroopa Liidu õiguse ülimuslikkus ja kohtuvõim, lk 1. Kättesaadav Internetis (06.03.2015): <http://www.riigikohus.ee/vfs/1094/KF-%20M%E4lksoo.pdf>.

⁴⁷ EKo 5.02.1963, C-26/62, *Van Gend en Loos*.

⁴⁸ Euroopa Liidu leping. Kättesaadav Internetis: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012M/TXT&from=EN> (23.02.2015).

EN süsteemile oma pädevusi loovutada. Eeltoodud seisukohaga on kohustatud arvestama ka EN ja EIK.

Oluliseks küsimuseks kogu ühinemisprotsessi jooksul on olnud EL autonoomia säilitamine ning käesoleva magistr töö autori arvates ongi käesolevaks hetkeks ühinemisprotsess taaskord takerdunud just sel põhjusel, et EK, andes 2014. a detsembris oma arvamuse ühinemise kohta, seadis taaskordselt kahtluse alla EL autonoomsuse säilimise. Tõenäoliselt võiks EL reaalne ühinemine EIÕK-ga aset leida just siis, kui nii Euroopa Nõukogu ja selle liikmesriigid ühinemist endiselt aktsepteerivad ning ka EL-siseselt ollakse veendunud, et ühinemine negatiivseid tagajärgi EL autonoomse õiguskorra kestvusele ja säilimisele kaasa ei too. Nagu ajalugu näitab, on sellist olukorda mitmekümne aasta jooksul olnud väga keeruline saavutada ning EK 2014. aasta arvamuse valguses pole kindel, kas ühinemiseks soodsat atmosfääri nii pea on võimalik saavutada.

Käesoleva magistr töö autor on seisukohal, et EL huvides on see, et EL lähitulevikus EIÕK-ga ühineks. Kindlasti on oluline, et EL-ist saaks EIK-s menetlusosaline, kuna see aitaks garanteerida EL institutsioonide vastutuse EL kodanike ees ning samuti luua ühistest põhimõtetest lähtuvat inimõiguste kaitset Euroopa Liidu siseselt.

Vastates küsimusele, kas EL EIÕK-ga liitumine võiks oht EL autonoomsele õiguskorrale või hoopis EIK ja EIÕK süsteemile, siis käesoleva magistr töö autori hinnangul ei peaks kartma ei ohtu EL autonoomsele õiguskorrale kui ka EIK ja EIÕK süsteemile.

1.6. Millal kohaldub EL põhiõiguste harta?

Käesolev magistritöö keskendub küll peaausjalikult Euroopa Liidu ühinemisele EIÕK-ga, kuid seejuures on oluline peatuda ka küsimusel, millal kohaldub sellisel juhul EIÕK asemel EL põhiõiguste harta. EL ühinemisel EIÕK-ga peavad need kaks õigusakti hakkama ühes süsteemis paralleelselt eksisteerima, mistõttu on asjakohane peatuda ka sel küsimusel.

Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtete ja põhiõiguste harta kohaldamisala laieneb mõistagi Euroopa Liidu institutsioonide ja asutuste õigusaktidele ja toimingutele.⁴⁹ Siiski tekib küsimus, millal on liikmesriigid seotud EL üldpõhimõtete ja harta normidega. Põhiõiguste harta art 51 lg 1 kohaselt on harta sätted subsidiaarsuse põhimõtet arvesse võttes ette nähtud liidu institutsioonidele, organitele ja asutustele ning liikmesriikidele üksnes liidu õiguse kohaldamise korral.

EL õigus kohaldavad liikmesriigid kolmel juhul: Euroopa Liidu õiguse rakendamisel ja ülevõtmisel, Euroopa Liidu õigusest tulenevast nõudest kõrvale kaldumisel ja juhtudel, kui konkreetne Euroopa Liidu materiaalnorm kohaldub mõnes konkreetsetes olukorras.⁵⁰

Samas ilmneb *expressis verbis* art 51 selgitustest põhiõiguste harta kohta,⁵¹ et liikmesriikide osas tuleneb Euroopa Kohtu praktikast üheselt, et liidu kontekstis määratletud põhiõiguste austamise nõue on liikmesriikidele siduv ainult siis, kui nad tegutsevad Liidu õiguse reguleerimisalas. Seega võib siinjuures probleemkohana välja tuua asjaolu, et Euroopa Liidu õiguse kohaldamisala piirid on mõneti ähmaselt defineeritud (harta räägib kohaldamisest ja selgitused reguleerimisalas tegutsemisest). Siinkohal tuleks eelmainitud mõista siiski nii, et eelkõige peaks lähtuma harta sõnastusest ning liikmesriikide EL õiguse kohaldamise defineerimisel eelpool mainitud kolmest juhust. Samuti on oluline rõhutada, et hartas sisalduv põhiõiguste kataloog reguleerib liikmesriikide tegevust ainult eelpool mainitud kolmel juhul. On oluline silmas pidada, et harta ei asenda liikmesriikide põhiõiguste kataloogi.⁵² Niisiis on näiteks EL liikmesriikide kodanikel siseriiklikku sfääri jäävate küsimuste osas jätkuvalt õigus ja võimalus tugineda siseriiklikele konstitutsioonidele ning nendes sisalduvatele põhiõiguste

⁴⁹ Lõhmus, U. Põhiõigused ja Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtted: funktsioonid, kohaldamisala ja mõju, *Juridica*, 2011 (9), lk 643.

⁵⁰ Laurand, A. Euroopa Liidu liitumine inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga. – *Juridica* 2013 (9), lk 680.

⁵¹ Selgitused põhiõiguste harta kohta. – ELT C 303, 14.12.2007, lk 17.

⁵² Laffranque, J. Who has the Last Word on the Protection of Human Rights in Europe? – *Juridica International* 2012 (19), lk 125.

kataloogidele. Sarnane olukord jääb kehtima ka siis, kui EL EIÕK-ga ühineb ning harta peaks EIÕK suhtes omandama sarnase staatuse nagu teiste EN liikmesriikide puhul siseriiklikult kehtivad konstitutsioonid.

2. Euroopa Liidu kohus ja Euroopa inimõiguste kohus: senine puutumus ja tulevikuperspektiivid EL EIÕK-ga ühinemise foonil

2.1. Euroopa Nõukogu juures Strasbourg'is tegutseva Euroopa inimõiguste kohtu olemus

EIÕK art 19 alusel on EIÕK ja selle protokollidega konventsiooniosaliste poolt endile võetud kohustuste täitmise tagamiseks loodud Strasbourg'i rahvusvaheline Euroopa inimõiguste kohus. Kohus kohaldab EIÕK-d ning tema ülesanne on tagada, et riigid austaksid ning järgiksid EIÕK-s sätestatud õigusi ja vabadusi. EIÕK järelevalveorgan – Euroopa inimõiguste kohus – muudeti alaliseks kohtuks konventsiooni 11. protokolli kohaselt alates 1. novembrist 1998. Enne seda koosnes Strasbourg'i süsteem Euroopa inimõiguste komisjonist ja Euroopa inimõiguste kohtust, mis ei olnud alaliselt koos istuvad organid.⁵³ Praegu on EIK pädevuses EIÕK art-st 32 tulenevalt kõik konventsiooni ja selle protokollide tõlgendamise ja kohaldamise küsimused, mis on talle esitatud artiklite 33 (riikidevahelised kaebused), 34 (individuaalkaebused), 46 (otsuse tõlgendamise kohta juhiste andmine) ja 47 (nõuandvate arvamuste andmine) kohaselt. Niisiis võib kohtu poole pöörduda EN liikmesriik teise EN liikmesriigi vastu väitega, et teine konventsiooniosaline on rikkunud konventsiooni ja selle protokolle. Samuti võib kaebusi vastu võtta igalt üksikisikult, vabaühenduselt ja isikurühmalt, kes väidavad, et nad on konventsioonis ja selle protokollides sätestatud õiguste konventsiooniosalise poolt toimepandud rikkumise ohvriks ning konventsiooniosalised ei või mitte mingil viisil takistada selle õiguse tõhusat kasutamist. Vaidlused kohtu pädevuse üle on õigustatud lahendama samuti EIK ise.

Teatavasti on Strasbourg'i süsteem üles ehitatud subsidiaarsuse põhimõttele, s.t et see on täiendav abinõu juhuks, kui riigisisene menetlus ei anna kaebajale tema arvates konventsiooni kohast tulemust. Subsidiaarsusprintsibi kohaselt on pöördumiste vastuvõtmise üks tingimus oma probleemi eelnev riigisisene tõstatamine ning riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamine.⁵⁴ Seega nt Eestist EIK poole pöördumiseks on eelnevalt vajalik läbi käia kohtutee maakohtust Riigikohtuni (EIÕK art 35 lg 1).

⁵³ Maruste, R. Arengusuunad inimõiguste kohtuliku kaitse Euroopa õiguses – *Juridica* 2010 (5), lk 372.

⁵⁴ *Ibid*, lk 373.

Tuleb meeles pidada, et EIK-l ei ole õigust tühistada konventsiooniosalise riigi kohtute või haldusorganite otsuseid ja tunnistada kehtetuks õigusakte. Samuti ei vastuta EIK ise otsuste täitmise eest, vaid see vastutus lasub EN ministrite komiteel.

2.2. Euroopa Liidu juures Luxembourg'is tegutseva Euroopa Kohtu olemus

Euroopa Kohus, asukohaga Luxembourg'is, tõlgendab ELi õigust, et tagada selle ühetaoline kohaldamine kõigis ELi liikmesriikides. Euroopa Kohtu tegevuse üldraamistik on sätestatud ELTL 6. osa I jaotise 1. peatüki 5. jaos art-des 251–281. EK lahendab EL liikmesriikide valitsuste ning ELi institutsioonide vahelisi vaidlusi. Üksikisikud, ettevõtted või organisatsioonid saavad samuti kohtu poole pöörduda, kui nad leiavad, et nende õigusi on ELi institutsiooni poolt rikutud, kuid selleks on ette nähtud ranged kriteeriumid. EK koosseisu kuulub üks kohtunik igast EL liikmesriigist, mistõttu kuulub hetkel EK-sse 28 kohtunikku. Kuna EK peab tegelema suure hulga kohtuasjadega, tegeleb Üldkohus kodanikele parema õiguskaitse tagamiseks üksikisikute, ettevõtete ja teatavate organisatsioonide poolt esitatud kohtuasjade ning konkurentsioõigusega seotud juhtumitega ning Euroopa Liidu Avaliku Teenistuse Kohus teeb kohtuotsuseid Euroopa Liidu institutsioonide ning selle töötajate vahelistes vaidlustes. EK kohtuasjade liigid jagunevad eelotsuse taotlusteks (EL liikmesriikide kohtute küsimused), kohustuste täitmatajätmise kindlakstegemise hagideks (esitatud ELi liikmesriikide valitsuste vastu ELi õiguse kohaldamata jätmise eest), tühistamishagideks (suunatud ELi õigusaktide vastu, mis eeldatavasti rikuvad ELi aluslepinguid või põhiõigusi), tegevusetushagideks (suunatud ELi institutsioonide vastu, kes ei võta vastu neilt nõutavaid otsuseid) ning otsuste meetmete asjadeks (üksikisikute, ettevõtete või organisatsioonide poolt esitatud hagid ELi otsuste või meetmete kohta).⁵⁵ EK-l on olnud oluline mõju ka inimõiguste kaitse arengule Euroopa Liidus. Võib öelda, et EK on arendanud välja inimõiguskaitse põhimõtted Euroopa Liidus, mis hiljem on leidnud kajastamist ka EL aluslepingutes.

Euroopa Liidu liitumine EIÕK-ga võib tulevikus põhjustada ka Euroopa Kohtu jõulisema sekkumise Euroopa Liidu valitsemisse, mis oleks tingitud olukorrast, kus Euroopa Inimõiguste Kohus teostaks järelevalvet Euroopa Kohtu tegevuse üle.⁵⁶ Käesoleva magistr töö autori hinnangul on see samuti üks reaalne võimalik tulevikustsenaarium, mis võib rakenduda ja mida tulevikus EK-lt võib oodata. Arvestades kriitikat, mis EK on andnud oma arvamuses 2/2013, võib järeldada, et EK on huvitatud oma mõjuvõimu säilitamisest rahvusvahelisel areenil ning suhtub pigem skepsisega EIK formuleerimisse EL autonoomsesse õiguskorda.

⁵⁵ ELi ametlik veebilehekülj. Kättesaadav Internetis: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/court-justice/index_et.htm (28.03.2015).

⁵⁶ Stone Sweet, A. The European Court of Justice. – The Evolution of EU Law. P. Craig, G. de Burca (eds.). Oxford 2011, lk 153.

EIK-sse saab pöörduda erinevalt EK-sse pöördumisest alles pärast siseriikliku kohtutee läbimist, samas puudub EIK-l õigus siseriiklike kohtute otsuste tühistamiseks või muutmiseks. Euroopa Kohtusse pöördumiseks pole eelnevalt vajalik siseriikliku kohtutee läbimine. EK poole saab liikmesriigi kohus pöörduda juba menetluse ajal siseriiklikus kohtus. Sellegi poolest pole EK-l pädevust sekkuda liikmesriigi kohtus asja lõplikku lahendisse. Kumbki kohus – nii Luxembourg'i kui ka Strasbourg'i – ei saa tunnistada liikmesriigi õigusakte kehtetuks.⁵⁷

EK ja EIK vahel puudub astmeline hierarhia, mis tähendab seda, et kummalgi kohtul pole õigust tühistada teise kohtu otsuseid. Samas on küllaltki levinud näiteks vastastikune kohtupraktikale viitamine, mis osundab sellele, et omavaheline dialoog kohtute vahel kindlasti eksisteerib. Kuigi üldisemas plaanis on mõlema kohtu – nii EL kohtu ja EIK – näol tegemist õigustmõistva organiga, on mõlema kohtu töö ja töökorraldus siiski teineteisest üpris erinev. Näiteks tegeleb EIK erinevalt EK-st valdavalt individuaalkaebuste lahendamise⁵⁸.

⁵⁷ Laffranque, J. Euroopa Liidu õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles. Tallinn: Kirjastus Juura 2006, lk 324.

⁵⁸ Individuaalkaebus pole siiski ainuke kohtusse pöördumise võimalus. Kaebusi on EIÕK art-st 33 tulenevalt võimalik esitada ka riigil teise riigi vastu: nt EIKo 03.07.2014, 13255/07, *Gruusia vs. Venemaa* agressiooni ja ebaproportsionaalne rünnaku tõttu tsiviilelanikele vastu 2008.a Gruusia territooriumil.

2.3. Euroopa Kohtusse ja Euroopa inimõiguste kohtusse individuaalkaebusega pöördumise erisused

Strasbourg'i kohtust on küll saanud pan-Euroopa konstitutsioonikohus põhiõiguste küsimuses, kuid seal vermitava õiguse mõju on siiski rahvusriigi individuaalsusele vähem riivav selles mõttes, et Strasbourg'i kohus vaatab õiguskorda alati ainult läbi üksikisiku põhiõiguste rikkumise prisma. Strasbourg'i kohtu jurisdiktsiooni defineeriv mõjuala on siiski piiratum kui EL-i konsolideeritud lepingud, mis läbistavad EL-i liikmesriikide kogu poliitikat ja majandust ja mille täitmise järgi valvamine on Luxembourg'i kohtu ülesandeks.⁵⁹ Seega jõuavad EIK-sse valdavalt individuaalkaebused samas, kui EK-s pole individuaalkaebused niivõrd sagedane nähtus.

EIK-sse pöördumisel individuaalkaebusega, kui kaebaja leiab, et ta vastab art-s 34 sätestatud ohvri mõistele, peab ta järgima kõiki EIÕK art-s 35 kehtestatud kaebuse esitamise eeltingimusi:

- kõik riigisisised õigus kaitse vahendid peavad olema ammendatud ja kaebus tuleb esitada kuue kuu jooksul pärast lõpliku riigi sisese otsuse tegemist;
- kaebus ei või olla anonüümne;
- kaebus ei või olla sisuliselt sama juba EIK poolt arutatuga või mõnes muus rahvus vahelises menetluses arutatud või arutatava kaebusega;
- kaebeõigust ei või kuritarvitada ning tuleb arvestada, et vastuvõetamatuks võidakse tunnistada kaebus, mille esitaja ei ole kandnud märkimisväärset kahju;
- kaebus peab olema vastuvõetav *ratione loci*, *ratione personae*, *ratione temporis* ja *ratione materiae* ega tohi olla selgelt põhjendamatu⁶⁰.

Mis puutub EIK-sse esitatud kaebuse vastuvõetavuse tingimustesse (EIÕK art 34 ja 35), siis neid on püütud aegade jooksul rangemaks muuta. Nii lisati 1. juunil 2010 jõustunud 14. protokolliga tingimus, mille kohaselt kaebaja peab olema kannatanud märkimisväärse kahju all (EIÕK art 35 lg 3 p b).⁶¹

Üldjuhul peaks riigisiseste otsustega vastav menetlus ka lõppema. Vaid siis, kui riigisisene otsus ei ole kooskõlas Euroopa inimõiguste ja põhi vabaduste kaitse konventsiooni ja seda

⁵⁹ Mälksoo, L. Euroopa Liidu õiguse ülimuslikkus ja kohtuvõim, lk 3. Kättesaadav Internetis (06.03.2015): <http://www.riigikohus.ee/vfs/1094/KF-%20M%E4lksoo.pdf>.

⁶⁰ M. Euroopa Inimõiguste Kohtusse individuaalkaebusega pöördumise tingimused – *Juridica* 2010 (10), lk 729.

⁶¹ Laffranque, J. Kas ja kuidas vaidlustada vaesust, demokraatiapuudust ja õiguskaitse nappust? Vaade õigusriigile läbi Euroopa Inimõiguste Kohtu silmade – *Juridica* 2013 (1), lk 39.

tõlgendavas EIK praktikas väljakujunenud põhimõtetega, võib muude vastuvõetavuse tingimuste täitmisel olla alust pöörduda EIK-sse.⁶²

EIK arvestab kaasuse lahendamisel neid asjaolusid, mis leidsid aset pärast seda kui konventsiooniosaline riik (Eesti pärast 16. aprill 1996⁶³, ratifitseerimisega inkorporeeriti konventsioon Eesti õigusesse ning see muutus Eesti õiguskorra lahutamatuks osaks⁶⁴) ratifitseeris EIÕK. Oluline on rõhutada, et EIK ei ole riigi kohtute suhtes neljas aste (ega ka EK). EIK ei saa muuta riigi kohtute lõplikke otsuseid (ega ka EK): ta saab kaebusi läbi vaadata üksnes sellest aspektist, kas konventsiooniga tagatud õigusi on rikutud.⁶⁵ EIK-sse pöördumisel ei tule tasuda kohtulõivu ning kuigi kaebus ei või olla anonüümne, siis võib kohtult taotleda asja arutamisel anonüümsust⁶⁶.

Les Verts'i⁶⁷ kohtuasjas kinnitas Euroopa Kohus esmakordselt, et Euroopa Ühendustes on olemas täielik õiguskaitsevahendite ja menetluste süsteem. See kohtu väide illustreerib seadusandjate ambitsiooni anda kõigile juriidilistele ja füüsilistele isikutele võimalus neid puudutavaid akte vaidlustada.⁶⁸ EK-sse individuaalkaebuse esitamist võib siiski pidada keerulisemaks kui EIK-sse kaebuse esitamist. Tulenevalt ELTL art 263 lg-st 4 võib iga füüsiline või juriidiline isik art 263 esimeses ja teises lõigus sätestatud tingimustel esitada hagi temale adresseeritud või teda otseselt ja isiklikult puudutava akti vastu ning üldkohaldatava akti vastu, mis puudutab teda otseselt (nn *Plaumanni*⁶⁹ kriteeriumid) ja ei sisalda rakendusmeetmeid. Seega, et kaebus tunnistataks EK Üldkohtu poolt vastuvõetavaks, tuleb kaebuse esitaja poolt ära näidata, et kõik ELTL art 263 lg-s 4 toodud tingimused oleksid täidetud, mida võib pidada keerukamaks ja piiravamaks kui EIK-sse kaebuse esitamise tingimusi. Kaudselt on võimalik indiviidil EK-sse jõuda ka läbi siseriikliku kohtu eelotsusetaotluse, kuid selle võimaluse näol puudub indiviidil õigus nõuda siseriiklikul kohtul EK poole pöörduda, mistõttu võib seda

⁶² Kuurberg, M. Tõhusad õiguskaitsevahendid ebamõistlikult pika menetluse heastamiseks Eestis. Euroopa Inimõiguste Kohtus Eesti suhtes tehtud lahendid – *Juridica* 2012 (9), lk 677.

⁶³ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (täiendatud protokollidega nr 2, 3, 5 ja 8) ning selle lisaprotokollide nr 1, 4, 7, 9, 10 ja 11 ratifitseerimise seadus. – RT II 1996, 11, 34.

⁶⁴ Rohtmets, E. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika Riigikohtu lahendites, Riigikohtu õigusteabe osakond, Tartu, jaanuar 2012, lk 3. Kättesaadav Internetis:

http://www.riigikohus.ee/vfs/1285/EIK%20praktika%20RK%20lahendites_analuus_jaan2012_E_Rohtmets.pdf (28.03.2015).

⁶⁵ Vt lähemalt: Kuurberg, M. Euroopa Inimõiguste Kohtusse individuaalkaebusega pöördumise tingimused – *Juridica* 2010 (10), lk 739.

⁶⁶ Vt lähemalt: EIÕK praktilised juhised, kättesaadav Internetis:

http://www.echr.coe.int/Documents/PD_anonymity_ENG.pdf (07.03.2015).

⁶⁷ EKo 23.04.1986, C- 294/83, *Les Verts*.

⁶⁸ Jürimäe, K. Juurdepääs õigusemõistmisele, kas elevandiluust torn Kirchbergi platool? Kättesaadav Internetis: http://www.riigikohus.ee/vfs/767/Foorum08_Jurimae.pdf (25.04.2015), lk 1.

⁶⁹ EKo 15.07.1963, C-25/62, *Plaumann*.

pidada ainult kaudseks võimaluseks (Kui tegemist on *acte clair* ja *acte éclairé* olukordadega, pole vajalik ka eelotsuse küsimine. Esimesel juhul on Euroopa Liidu õigusakt selge ja teisel juhul on Euroopa Kohus juba normi tõlgendanud.⁷⁰). Füüsiline või juriidiline isik saab esitada Euroopa Kohtule kolmel juhul ka tühistamishagi. Esiteks, talle adresseeritud otsuse suhtes; teiseks, otsuse suhtes, mis pole küll talle adresseeritud, kuid puudutab teda otseselt ja isiklikult; kolmandaks, otsuse suhtes, mis on vormiliselt määrus, kuid puudutab teda otseselt ja isiklikult.⁷¹

Õigusemõistmise efektiivsuse põhimõttest tuleneb, et kaebuse esitamine peab olema reaalselt võimalik ja kohtu poole pöördumist ei tohi ebamõistlikult raskendada.⁷² Eelnevast analüüsist tuleneb, et EIK-sse on EK-st oluliselt lihtsam individuaalkaebusega pöörduda. Tulevikus EL ühinemisel EIÕK-ga saaksid samas ka EL kodanikud EL vastu EIK-sse pöörduda lihtsamalt kui preagu EK-sse. See võiks tulevikus omakorda soodustada ka EIK-sse esitatud kaebuste arvu kasvu.

⁷⁰ Lõhmus, U. Kuidas liikmesriigi kohtusüsteem tagab Euroopa Liidu õiguse tõhusa toime? - *Juridica* 2007 (3), lk 147.

⁷¹ Jürimäe, K, lk 5.

⁷² Gustavson, G. Juurdepääs õigusemõistmisele Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas, Riigikohtu õigusteabe osakond, Tartu, detsember 2010. Kättesaadav Internetis: http://www.riigikohus.ee/vfs/1054/G%20Gustavson_juurdepaas_oigusemoistmisele.pdf (28.03.2015), lk 12.

2.4. Euroopa Kohtu ja Euroopa inimõiguste kohtu omavaheline dialoog

2.4.1. Dialoog suunal Luxembourg (EK) – Strasbourg (EIK)

EK 1974. a kohtuasja *Nold* võib pidada tähelepanuväärseks lahendiks, sest just selles kohtuotsuses tegi EK esimese viite EIÕK-le ning on sellest ajast alates kuni tänapäevani jätkanud EIÕK-le oma otsustes ja arvamustes viitamist. Näiteks aastaid pärast *Nold*'i kohtulahendit on EK kohtuasja *Mary Carpenter*⁷³ p-des 41 ja 42 EIÕK valguses tuvastanud, et õigust perekonnaelu austamisele (EIÕK art 8 lg 2) on rikutud ning viidanud ühtlasi otsuse p-s 42 ka EIK kohtuasjale, mis osundab sellele, et mitmekümne aasta jooksul on kahe rahvusvahelise organisatsiooni – Euroopa Liidu ja Euroopa Nõukogu – omavahelised suhted oluliselt omavahel põimunud, ning et EK otsib oma kohtuotsuste argumentatsioonis abi ka EIÕK-st ning selle alusel antud kohtuotsustest.

Käesolevaga on paslik ka mainida, et Euroopa Liidu õigus ei reguleeri EIÕK ja liikmesriikide õiguskordade vahelist suhet ega määra kindlaks, millised järeldused peab liikmesriigi kohus tegema juhul, kui EIÕK-ga tagatud õigused ja siseriiklik õigusnorm on omavahel vastuolus. Sellisele seisukohale on EK jõudnud kohtuasjas *Åklagaren*⁷⁴. Selle kohtulahendiga on EL saatnud signaali, et austab teiste rahvusvaheliste organisatsioonide eksistentsi paralleelselt EL-ga ning ei sekku põhjuseta teiste rahvusvaheliste organisatsioonide ja EL liikmesriikide omavahelistesse küsimustesse.

Euroopa Kohtu otsuses *Melloni*⁷⁵ järeldas kohus harta artikli 53 tõlgendusega seoses, et ELi ühiste standardite vastuvõtmine kriminaalmenetluses takistab kinnipidamist kõrgematest riiklikest põhiseaduslikest standarditest kui mittetunnustamise alusest vastastikuse tunnustamise puhul. Et vältida vastuolusid ühelt poolt Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni miinimumstandarditest kõrgemate kriminaalmenetlusõiguse valdkonna riiklike põhiseaduslike standardite ja harta ning ELi ühtlustamiseskirjade vahel teiselt poolt (et hoida ära *Solange*-tüüpi vaidlust ELi õiguse ja riikliku põhiseadusliku õiguse vahel seoses põhiõigustega), tuleks hartast tulenevaid õigusi tõlgendada võimalikult kõrgena ja ELi ühised ühtlustamiseskirjad peaksid kehtestama kaitse kõrge standardi. Menetlusõigusi ühtlustavates ELi vahendites kasutatav selline kõrge standard on väga vajalik ka ELi pädevuse

⁷³ EKo 11.07.2002, C-60/00, *Mary Carpenter*.

⁷⁴ EKo 26.02.2013, C-617/10, *Åklagaren*, p 44.

⁷⁵ EKo 05.04.2013, C-399/11, *Melloni*.

põhjendamiseks kriminaalõiguse valdkonnas kooskõlas subsidiaarsuse põhimõttega.⁷⁶ Seega on käesoleva lahendi puhul oluline asjaolu, et EK on pidanud oluliseks EIÕK miinimumstandardist kõrgema kaitse loomist Euroopa Liidu siseselt.

⁷⁶ Euroopa Parlamendi töödokument süütuse presumptsiooni ja kriminaalmenetluse korral isiklikult kohtulik arutelul viibimise õiguse teatavate aspektide tugevdamise kohta, lk 2. Kättesaadav Internetis: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/dt/1023/1023400/1023400et.pdf (28.04.2015).

2.4.2. Dialoog suunal EIK – EK) – Luxembourg (EK)

Dialoogi suunal EIK – EK võib samuti pidada üsna aktiivseks. Kohtuasja *Matthews vs Suurbritannia*⁷⁷ puhul on tegemist EIK märkimisväärse lahendiga, kus EIK tuvastas esmakordselt EIÕK sätete rikkumise EL õigusest tulenevate asjaolude tõttu. EIK pidas Suurbritanniat ja kõiki ülejäänud Maastrichti lepingu osalisi konventsiooni sätete rikkumise eest vastutavaks. See lõi omamoodi pretsedendi, mis pidi panema riigid mõtlema ka oma tegevuse üle rahvusvaheliste organisatsioonide liikmena. Konkreetsemalt oli siinkohal küsimuse all Euroopa Parlamendi valimised Gibraltaril. Kodanik *Matthews* leidis, et tema õigusi on rikutud, kuna tal ei võimaldatud hääletusel osalemist. EIK leidiski siinkohal rikkumise ning pidas Suurbritanniat selle eest ka vastutavaks.

EIK on jätkanud *Matthews*ist alguse saanud praktikat edaspidigi. Näiteks asjas *M.S.S. vs Belgia ja Kreeka*⁷⁸ on EIK muu hulgas oma otsuses leidnud, et väljasaatmine Kreekasse (Dublini II määruse raames) on Kreeka varjupaigamenetluse puuduste tõttu EIÕK ilmne rikkumine (rikkumine tulenes EL õigusest, kuid kuna EL pole EIÕK-ga ühinenud, polnud võimalik EL-i asja arutamisse kaasata ja ka karistada). Sarnast valdkonda on käsitletud ka lahendis *Tarakhel vs. Šveits*.⁷⁹ Lisaks on EIK asja *M.S.S. vs Belgia ja Kreeka* jätkuna analüüsinud sama küsimust ka EK asjas *NS vs Suurbritannia*⁸⁰.

EIK otsuse *Bosphorus Hava Yollari vs. Iirimaa*⁸¹ puhul on samuti tegemist märkimisväärse kohtulahendiga, kuna just selles kohtulahendis märgib EIK, et EL pakub EIÕK-ga samaväärset inimõiguste kaitset. Sellest tulenevalt on Euroopa Liit olnud privilegeritud seisuses ilma, et Euroopa Liit ise oleks veel EIÕK-ga ühinenud. Sellises seisuses olevaks võib Euroopa Liitu pidada alates võrdväärse doktriini kehtestamisest, mis tulenebki eelmainitud EIK otsusest. Kui varasemalt piisas lahendi *Melchers & Co vs Saksamaa Liitvabariik*⁸² järgi võrdväärse kaitse kriteeriumi rahuldamiseks ainuüksi sellest, et rahvusvahelises organisatsioonis (Euroopa Liidus) on formaalselt õiguskaitsemehhanism olemas ning inim- ja põhiõiguste kaitse on üldiselt tagatud, siis kehtiva doktriini kohaselt on liikmesriigi tegevus, mis tuleneb kohustustest rahvusvahelise organisatsiooni (Euroopa Liidu) ees, EIÕK-ga kooskõlas seni, kuni selles organisatsioonis kaitstakse inim- ja põhiõigusi nii sisuliselt kui ka kontrollimehhanismi osas

⁷⁷ EIKo 18.02.1999, 24833/94, *Matthews vs Suurbritannia*.

⁷⁸ EIKo 21.01.2011, 30696/09, *M.S. vs Belgia ja Kreeka*.

⁷⁹ EIKo 4.11.2014, 29217/12, *Tarakhel vs Šveits*.

⁸⁰ EKo 22.09.2011, C-411/10, *NS vs. Suurbritannia*.

⁸¹ EIKo 30.06.2005, 45036/98, *Bosphorus Hava Yollari ve Ticaret Anonim Sirketi vs Iirimaa*.

⁸² EIKo 09.02.1990, 13258/87, *Melchers & Co vs Saksamaa Liitvabariik*.

viisil, mida võib pidada võrdväärseks konventsiooni pakutavaga. Sõna „võrdväärne“ ei mõisteta seejuures tähenduses „identne“, vaid tähenduses „võrreldav“. Juhul kui rahvus vahelises organisatsioonis, millele riik on pädevusi üle andnud, ei ole konventsioonis sätestatud õiguste kaitse võrdväärsest tagatud, on riik rahvus vahelise organisatsiooni rikkumise eest vastutav.⁸³ Sellest järeldeb, et kui kaitse ei ole võrdväärsest tagatud, vastutab (liikmes)riik organisatsiooni (Euroopa Liidu) rikkumise eest.

Viiteid EL õigusele ja EK-le teeb ka EIK ehk EIK on oma kohtupraktikas tuginenud täiendavalt ka nii EL hartale kui ka EK praktikale. Nt otsuses *Bayatyan vs. Armeenia*⁸⁴ leidis EIK, tehes viite ka hartale, et isiku süüdimõistmine usulistel põhjustel sõjaväeteenistusest keeldumise eest on vastuolus EIK art-ga 9 (harta art-ga 10) ning et isikul on õigus sõjaväeteenistusest keelduda. Nimelt keeldus avaldaja täitmast sõjaväeteenistuse kohustust 2001.a. ning oli valmis täitma alternatiivselt tsiviilteenistuse kohustust. Avaldaja oli Jehoova Tunnistaja ning selgitas, et tulenevalt tema usulistest tõekspidamistest ei ole tal võimalik relva kanda ega teenida sõjaväes. Armeenia seadustes puudus võimalus tegevteenistuse asendamiseks tsiviilteenistusega ning seetõttu tunnistati avaldaja kriminaalkohtus süüdi ja talle määrati karistuseks 2,5 aastane vangistus. Avaldaja vabanes 10 kuu möödumisel.

Heaks näiteks, kus EIK on viidanud EL kohtu praktikale, on ka asi *Centro Europa 7 S.R.L. vs. Itaalia*⁸⁵, kus asi oli varasemalt käinud ka EK-s (EIK art 10 ja Protokoll 1 art 1). Käesolevas asjas asus EK seisukohale, et Itaalia asjassepuutuvad seadused ei vastanud õigusliku ettenähtavuse põhimõttele. Avaldaja ettevõttel ei olnud võimalik ette näha piisava selgusega, millal talle tagatakse sagedused saadete edastamiseks. EIK nõustus EK seisukohaga, et kõnealuse seaduse normid sisaldasid ebamääraseid termineid ning seetõttu ei määratlenud piisavalt selgelt ja täpselt, millises ulatuses ja kui kaua kestab nn üleminekuperiood analoogteleviiooni sageduste jaotamisel. Kuivõrd seadus ei vastanud ettenähtavuse ja õigusselguse nõudele, siis puudus avaldaja sõnavabadusse vahelesegamiseks õiguslik alus. EIK tuvastas häältega 16: 1 artikli 10 riive ning ei pidanud vajalikus käsitleda küsimusi, kas riivel oli legitiimne eesmärk või see oli vajalik demokraatlikus ühiskonnas. 1.protokolli artikli 1 riive tuvastas EIK häältega 14:3, toetudes analoogilisele argumentatsioonile.

⁸³ Laurand, A. Bosphoruse doktriin ja Euroopa Liidu liitumine Euroopa inimõiguste konventsiooniga – *Juridica* 2012 (4), lk 262.

⁸⁴ EIKo, 7.07.2011, 23459/03, *Bayatyan v. Armeenia*.

⁸⁵ EIKo, 02.07.2012, 38433/09, *Centro Europa 7 S.R.L. vs. Itaalia*.

EIK lahendis *Di Sarno jt vs. Itaalia*⁸⁶ (prügi ja jäätmete probleemiga seotud asi) viitas EIK samuti EK kohtu praktikale ning EIK nõustus EK seisukohaga. Sisuliselt leidis EIK, et ametivõimud ei taganud oma kohustust korraldada maakonnas prügi käitlemist viisil, mis tagaks isikutele normaalsed elutingimused kaasaegses linnakeskkonnas. Seetõttu oli negatiivselt mõjutatud ka avaldajate kodu ja pereelu puutumatus, häältega 6:1 tuvastas EIK artikli 8 riive. Riive tuvastamine peeti selles asjas piisavaks õiglaseks hüvitiseks.

Kohtuasjas *I.M. v. Prantsusmaa*⁸⁷ tegi EIK viite EK praktikale, mis puudutas appellatsioonikaebuse esitamise tähtaegu prantsuse migratsiooniõiguses ja tuvastas EIK artiklite 13 ja 3 rikkumise. Avaldaja kaebus EIKile puudutas EIÕK artiklite 3 ja 13 riive tuvastamist seoses menetlusega väljasaatmisotsuse vaidlustamiseks Sudaani. Kuivõrd avaldajale anti menetluse ajal EIKis pagulase seisund ning sellega kaasnes ka alalise elamisloa saamine, siis ei olnud avaldaja enam artikli 3 sisulise riive „ohver“ ning EIK jättis avalduse vastavas aspektis läbi vaatamata.

Kohtuasjas *Lesoochranaarske Zoskupenie Vlk. v. Slovakkia*⁸⁸ leidis EIK, et tema pädevuses ei ole lahendada abstraktseid siseriikliku õiguse küsimusi keskkonnaorganisatsioonide õiguslikust staatusest kohtumenetluses. Seda ka põhjusel, et EK oli selle küsimuse juba lahendanud ja Slovakkia siseriiklikku õigust oli ka vastavalt muudetud.

Sotsiaalkindlustust puudutavas kohtuasjas *Ramaer ja Van Willigen v. Holland*⁸⁹ leidis EIK, et kaebus on vastuvõetamatu ja viitas oma põhjendustes ka EK eelotsusele, kus EK oli sama teemat juba käsitlenud. Samas leidis EIK, et fakti, et EL on asja varasemalt arutanud, ei saa kindlasti pidada välistavaks asjaoluks, miks asja ei võiks EIK-s tulevikus arutada.

Kohtuasjas *Iovitoni jt v. Rumeenia*⁹⁰ on EIK selgitanud oma pädevuse piiratust kaebuste hindamisel, mille aluseks oleva kaebajate õigusi väidetavalt rikkuva õigusakti vastuolu EL õigusega on alles hiljem EL Kohtu poolt tuvastatud (kõne all oli teistest EL liikmesriikidest Rumeeniasse imporditud kasutatud autodelt makstav saastetasu mille EL Kohus oli tunnistanud õigusvastaseks). EIK leidis, et selles asjas EIÕK sätetega vastuollu pole mindud, kuigi esines vastuolu EL õigusega (EK poolt tuvastatuna).

⁸⁶ EIKo, 10.01.2012, 30765/08, *Di Sarno jt vs. Itaalia*.

⁸⁷ EIKo, 2.02.2012, 9152/09, *I.M. v. Prantsusmaa*.

⁸⁸ EIKo, 2.10.2012, 53246/08, *Lesoochranaarske Zoskupenie Vlk. v. Slovakkia*.

⁸⁹ EIKo, 23.10.2012, 34880/12, *Ramaer ja Van Willigen v. Holland*.

⁹⁰ EIKo, 3.04.2012, 57583/10, 1245/11, 4189/11 *Iovitoni jt v. Rumeenia*.

Huvitav olukord seostub EIK asja *Mihăieş ja Senteş v. Rumeenia*⁹¹ arutamisega. Nimelt arutasid nii EIK kui ka EK sisuliselt sama küsimust ning sealjuures tunnistas EK ennast asjas ebapädevaks (tulenevalt küsimuse all oleva probleemi tõttu, mis puudutas EK hinnangul omandiõigust). EIK asja hindamisel (kuueks kuuks riigiametnike palkade vähendamine) rikkumist ei tuvastanud ja tunnistas avaldajate kaebuse vastuvõetamatuks. Seega võib eelmainitud asja pidada näiteks sellest, kuidas EK ja EIK võivad sattuda lahendama sama küsimust ning läheneda sellele erinevalt tulenevalt EN ja EL õiguskordade erisusest.

Asjas *Lechouritou jt v. Saksamaa ja 26 EL liikmesriiki*⁹² ei olnud kaebajad rahul sellega, kuidas EK tõlgendas Brüsseli konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades. EIK leidis, et EK tõlgendus ei olnud omavoliline – seega toetas EK seisukohta – ja tunnistas kaebuse vastuvõetamatuks.

EIK on leidnud asjas *Soros v. Prantsusmaa*⁹³, et siseriiklik õigus oli piisavalt ettenähtav ja Soros oleks pidanud oma käitumises sellega vastavalt arvestama. Kaebuses leidis Soros, et siseriiklikus menetluses ei olnud kohaldatud EL õigust, mis oli selgem kui prantsuse õigus, kuid nagu ilmneb, EIK sellist seisukohta oma lahendis ei toetanud.

Asjas *Steiniger v. Austria*⁹⁴ oli kaebajaks talunik, kes vaidlustas põllumajandustasu maksmise väitega, et see on vastuolus EL õigusega ning EIK poole pöördus avaldaja sellega, et talle ei võimaldatud siseriiklikult oma probleemiga kohtusse pöörduda. Selles asjas tuvastas EIK rikkumise leides, et haldusasutused, kes kaebust Austrias lahendasid, polnud kohtud.

⁹¹ EIKo 6.12.2011, 44232/11 ja 44605/11, *Mihăieş ja Senteş v. Rumeenia*.

⁹² EIKo 3.04.2012, 37937/07, *Lechouritou jt v. Saksamaa ja 26 EL liikmesriiki*.

⁹³ EIKo 6.10.2011, 50425/06, *Soros v. Prantsusmaa*.

⁹⁴ EIKo 17.04.2012, 21539/07, *Steiniger v. Austria*.

2.5. Euroopa Kohus kui põhiõiguste kaitse kohus?

Kuigi EK ja EIK omavahelises võrdluses võib põhiõiguste kaitse kohtuks pidada kindlasti just EIK-d, on põhiõiguste kaitse tagamise olulisust juba oma varajastes lahendites rõhutanud ka EK. Nii on kohtuasjas *Stauder*⁹⁵ Euroopa Kohus sedastanud, et Euroopa Kohtu ülesandeks on põhiõiguste tagamine ja, sest põhilised inimõigused on osa ühenduse õiguse üldpõhimõtetest ja seeläbi Euroopa Kohtu poolt kaitstud.

Alates Lissaboni lepingu jõustumisest omab EK jurisdiktsiooni teostada EL-is kontrolli inimõiguste kaitse küsimustes. Tõusetub küsimus, kas pärast (või äkki juba enne?) Lissaboni lepingu jõustumist ja sellega seoses harta liikmesriikidele siduvaks aktiks tunnistamisega võib ka EL Kohust pidada põhiõiguste kaitse kohtuks ning seega kohati EIK pädevust dubleerivaks? On ju just Euroopa Kohtu vastutada, et harta sätteid kohaldataks.

EK president Vassilios Skouris on FIDE konverentsil 2014.a Kopenhaagenis öelnud, et EL kohus ei ole inimõiguste kohus. EK president Vassilios Skouris on samas ka konstateerinud, et tulevikus aset leida võivat EL ühinemist EIÕK-ga ei saa pidada imerohuks, millega korraga lahendada kõik [põhiõigustega seonduvad] probleemid.⁹⁶ Käesoleva magistritöö autori arvates tuleb sellise seisukohaga nõustuda ning leppida olukorraga, kus ka tulevikus võib tekkida vajadus lahendada küsimusi, mis võivad esile kerkida EL EIÕK-ga ühinemisega seoses. Nüanssidesse takerdumine ei peaks aga suuremas plaanis saama takistuseks EL EIÕK-ga ühinemisel. Kindlasti on oluline ületada kõik olulised juriidilised takistused, mis tulevikus võiksid negatiivset mõju avaldada nii EL, EN kui ka nende liikmesriikidele, kuid olukorras, kus liitumisläbirääkimistel on EL-ile juba väga palju vastu tulnud (nt EL-ile kui rahvusvahelisele organisatsioonile EIÕK-ga ühinemise võimaldamine, kaasvastustaja mehhanismi loomine, EIÕK muutmine ja täiendamine), oleks võinud juba oodata, et EK sõnastab oma arvamuse EIÕK-ga liitumise osas käesoleva magistritöö autori hinnangul positiivsemalt meelestatuna. EL EIÕK-ga ühinemine on oluline oluline, et optimeerida ja siduda EL õiguskord EL liikmesriikide, kes kõik juba on Euroopa Nõukogu liikmed, õiguskordadega.

⁹⁵ EKo 12.11.1969, C-29/69, *Stauder*, p 7.

⁹⁶ EL kohtu president V. Skourise ettekanne FIDE XXV Tallinna 2012. a kongressil, lk 6. Kättesaadav Internetis: http://www.fide2012.eu/index.php?doc_id=102 (15.04.2015).

Douglas-Scott on oma artiklis⁹⁷ avaldanud arvamust ja nõustunud seisukohaga, et EK arvamus 2/2013 on selge ja käesolev oht inimõiguste kaitsele. Douglas-Scott on kriitiliselt lisanud, et EK arvamus on täis seisukohti autonoomsusest, EL õiguse erilisest positsioonist ning EK enda prerogatiividest selmet pöörata tähelepanu tõhusama põhiõiguste kaitse küsimustele. Lisaks on juhitud tähelepanu sellele, et EK president Skouris on FIDE⁹⁸ konverentsil 2014. a Kopenhaagenis öelnud, et EL kohus ei ole inimõiguste kohus vaid Euroopa Liidu ülemkohus, mille koosmõju Douglas-Scotti hinnangul on irooniline, sest EK on võtnud just kui seisukoha, et EIÕK-ga ühinemine võiks EL õiguse autonoomsust ja sellevõrra ka EK kui nn ülemkohtu enda suveräänsust vähendada ning püüab seetõttu ühinemisprotsessiga viivitada. Käesoleva magistratöö autori hinnangul võib nõustuda selliste paralleelide toomisega, kuid samas ei saa siiski alahinnata probleemi, mis seondub EL autonoomse õiguskorra säilimise vajalikkusega EL EIÕK-ga ühinemisel. Siiski on selle probleemi lahendamise tegeletud juba üsna kaua ning käesoleva magistratöö autori hinnangul tehtud selles suunas ka väga märkimisväärsed ja olulisi samme (nt EL EIÕK-ga ühinemise sätete lisamine EL aluslepingusse), mistõttu oleks võinud 2014. aasta lõpus oodata EK-lt EL EIÕK-ga ühinemise küsimuses ka juba positiivset ja nõustuvat arvamused.

On ilmne, et tänapäeva lääne ühiskonnas eeldavad inividid kõrgematelt instantsidelt põhiõiguste ja vabaduste austamist ja kaitset. Näiteks Eestis toimib kõrgeima kohtuinstantsina Riigikohus, kes on ühtlasi ka Põhiseaduse järelevalve kohus, mistõttu võib Eesti kõrgeima astme kohut pidada unikaalseks, kuna selles on ühendatud nii kassatsioonikohtu kui ka konstitutsioonikohtu funktsioonid. Pidades silmas Euroopa Liidu ühinemist EIÕK-ga, on võimalik analüüsida, kas Euroopa Kohus on põhiõiguste kaitse kohus ning kui ei, siis kas ta võib selle staatuse tulevikus omandada, kuid probleemi lahendamisele võib läheneda ka teise nurga alt. Nimelt oleks käesoleva magistratöö autori hinnangul võimalik põhiõiguste kaitset tõhustada veel ühel moel ning selleks oleks nn Euroopa Liidu põhiõiguste kaitsmise ja kohaldamise üle eksternest ja sõltumatut järelevalvet teostava uue eraldi kohtu loomine Euroopa Liidu juurde uue institutsioonina. Kuna EL EIÕK-ga ühinemisprotsess on veninud pikale ning kui peaks esinema edasisi takistusi ükskõik – kas EN või EL – poolt, võiks väljapakutud idee kasutamine tulla kõne alla. Siiski võib juba praegu ühe kitsaskohana välja tuua asjaolu, et sellisel juhul peaks taoline uus kohus alustama *tabula rasa* 'na, mis ei pruugi

⁹⁷ Douglas-Scott, S. Opinion 2/13 on EU accession to the ECHR: a Christmas bombshell from the European Court of Justice. Kättesaadav Internetis: <http://ukconstitutionallaw.org/2014/12/24/sionaidh-douglas-scott-opinion-213-on-eu-accession-to-the-echr-a-christmas-bombshell-from-the-european-court-of-justice/> (15.04.2015).

⁹⁸ Euroopa õiguse rahvusvaheline organisatsioon (*Fédération Internationale pour le Droit Européen*).

olla parim võimalikest alternatiividest, kui kaalukausil on ka ühinemine EIÕK-ga ja kuulumine EIK jurisdiktsiooni alla, kuna nii EIÕK kui ka EIK on enda tõhusust ja efektiivsust mitmete aastakümnete jooksul näidanud väga heast küljest ning tõestanud ennast kui vankumatu põhiõiguste ja –vabaduste kaitse tagajana. Seega peaks ka tulevikus käesoleva magistratõõ autori hinnangul põhiõiguste kaitse kohtu nn tiitel jääma EIK-le ning edaspidigi soodustama EL EIÕK-ga peatset ühinemist.

Erialakirjanduses on märgitud, et EK on üks kõrgematest õigusorganitest Euroopas⁹⁹ ning kahtlemata tuleb sellise seisukohaga nõustuda. Siiski ei leia erialakirjandusest märkimisväärsel hulgal viiteid sellele, et EK-d peetaks rõhutatult just põhiõiguste kaitse kohtuks. Kokkuvõtlikult võib tõenäoliselt kõige õigemaks määratluseks antud küsimuses pidada seda, et EK ülesandeks on küll tagada põhiõigustest ja –vabadustest kinnipidamine, kuid EK-d ei saa lõpuni pidada spetsiaalselt inimõiguste kaitsele orienteeritud erikohtuks.

⁹⁹ De Waele, H. The Role of the European Court of Justice in the Integration Process: A Contemporary and Normative Assessment, lk 25. Kättesaadav Internetis: <http://www.hanselawreview.org/pdf9/Vol6No01Art01.pdf> (10.04.2015).

3. Valitud probleemkohad EL EIÕK-ga ühinemisel

3.1. Varasem aluslepingute muutmise vajadus, hiljuti tekkinud liitumislepingu muutmise vajadus ning liitumiseelsed protseduurid

Probleemkohaks Euroopa Liidu EIÕK-ga ühinemisel on varasemalt peetud asjaolu, et enne aluslepingute muutmist pole Euroopa Liidu EIÕK-ga ühinemine võimalik. Ühte suurt õiguslikku takistust on varasemalt esitletud EK arvamuses 2/94¹⁰⁰. Nimelt arvamuse punktis 35 on EK sedastanud järgmist: „Niisugune ühenduse inimõiguste kaitse süsteemi muutmine, millel oleksid võrdselt põhimõttelised institutsioonilised tagajärjed nii ühenduse kui ka liikmesriikide jaoks, oleks konstitutsioonilise tähendusega ning väljuks seega art 235 kohaldamisalast. See võiks toimuda üksnes asutamislepingu muutmise teel.“. Niisiis leidis arvamuse 2/94p-des 34 ja 35 Euroopa Kohus, et toona kehtinud ühenduse õiguse kohaselt ei olnud Euroopa Ühendus (praegu EL) veel pädev EIÕK-ga ühinema („*Ühenduse õiguse praeguse sisu järgi ei ole ühendus pädev liituma Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga*“). Ühinemine oleks nimelt endaga kaasa toonud olulisi muudatusi ühenduse olemasolevas inimõiguste kaitse süsteemis, sest see oleks kujutanud endast ühenduse viimist iseseisvasse rahvusvahelisse institutsioonilisse süsteemi ning kõigi konventsiooni sätete integreerimist ühenduse õiguskorda.

Praeguseks on eelnimetatud takistus Lissaboni lepinguga kõrvaldatud ning ELL art 6 lg 2 sätestab, et EL ühineb EIÕK-ga. ELL art 6 lg-t 2 täiendab protokoll nr 8, mis on lisatud ELL ja ELTL juurde ning mis täpsustab ELL art 6 lg-s 2 sisalduvat. Sellega on kõrged lepinguosalised kokku leppinud, et EL liitumislepingus EIÕK-ga säilitatakse Liidu ja Liidu õiguse eripära, iseäranis erikord liidu võimalikuks osalemiseks EIÕK kontrolliorganites (art 1 p a) ning mehhanismid, mis on vajalikud, et tagada mitteliikmesriikide või üksikisikute koostatud hagide õigesti adresseerimine liikmesriikidele ja/või liidule (art 1 p b). Lisaks mainib protokoll 8, et sõlmitav leping peab tagama, et ühinemine ei mõjuta liidu pädevust ega liidu institutsioonide volitusi ning et ükski ühinemislepingu säte ei mõjuta liikmesriikide olukorda EIÕK (sh protokollide, meetmete, reservatsioonide) suhtes (art 2). Protokoll 8 art-ga 3 on sätestatud, et ükski EL EIÕK-ga liitumise lepinu säte ei ei või mõjutada ELTL art-t 344 ehk liikmesriikide kohustust aluslepingute tõlgendamist või kohaldamist käsitlevaid vaidlusi lahendada ainult aluslepingus ettenähtud meetoditega. Seega on Euroopa Liidule EIÕK-ga ühinemisel

¹⁰⁰ EKa 28.03.1996, C-2/94, *Accession* 1996.

aluslepingute poolt seatud väga konkreetsed piirid, mille raamesse tuleb tulevikus (uue?) liitumislepingu koostamisel ja sõlmimisel jääda ning kindlasti ei tohi seajuures ületada protokoll 8 poolt ette nähtud volitusi. Protokollist 8 on selgelt tuletatav, et Euroopa Liit ei soovi oma pädevusi Euroopa Nõukogule edasi delegeerida või muul moel üle anda ning soovib säilitada Liidu varasema toimimise *status quo* ning sellesse mitte suuremaid muutusi tuua.

2014. aasta lõpus avaldas Euroopa Kohus arvamuse¹⁰¹, milles käsitleti Euroopa Komisjoni poolt esitatud küsimust, kas Euroopa Liidu ühinemist 4. novembril 1950. aastal Roomas alla kirjutatud EIÕK-ga käsitleva lepingu eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu aluslepingutega. Arvamuse analüüsis osas leidis Euroopa Kohus mitmeid olulisi puudujääke selles osas, mis puudutab kavandatava lepingu vastavust Euroopa Liidu õigusele. Ka oli Euroopa Kohus arvamusel, et EIÕK-ga ühinemine, nagu on ette nähtud lepingu eelnõus, võib kahjustada liidu õiguse eripärasid ja autonoomsust¹⁰². Oma lõpparvamusena tõi Euroopa Kohus välja kavandatava lepingu mittekooskõla ELL artikli 6 lõikega 2 ja protokolliga nr 8 Euroopa Liidu lepingu artikli 6 lõike 2 kohta, mis käsitleb liidu ühinemist EIÕK-ga. Tulenevalt ELL art 6 lg-s 2 sätestatust („Liit ühineb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga. Sellega ühinemine ei mõjuta liidu pädevust, mis on määratletud aluslepingutega.“) võib kokkuvõtvalt jõuda järelduseni, et Euroopa Kohus jõudis arusaamiseni, et EIÕK-ga ühinemine mõjutab liidu pädevust, mis on määratud aluslepingutega ning sellest tulenevalt ei ole kehtivas õigusraamistikus mõeldav, et EL ühineks EIÕK-ga, mistõttu lükkub ühinemisprotsess veelkord edasi.

Käesoleva magistritöö autori hinnangul on kahetsusväärne, et protsessis, mis on lepitud kokku nii Euroopa Liidu kui ka Euroopa Nõukogu õigusaktides ning millest on räägitud juba ligi pool sajandit, esineb EK hinnangul endiselt takistusi ja tõrkeid, mis takistavad EL-l EIÕK-ga ühinemast.

Kuigivõrd EL lepingutele lisatud protokoll 8 ja ELTL art 218 lg-d 6 ja 8 viitavad EIÕK-ga ühinemisel lepingule kui eelistatud meetmele EL liitumisel EIÕK-ga, ei saa seda tulenevalt EL õigusest võtta siiski absoluutse nõudena – Gaja hinnangul võiks liitumine toimuda nii lepingu sõlmimise kui ka protokollide vastuvõtmise teel, mis võimaldaks EL-il EIÕK-ga ühineda.¹⁰³

¹⁰¹ EKa 18.12.2014, C-2/13, *Accession 2014*.

¹⁰² EK 18.12.2014, arvamus 2/13 (täiskogu), p 200.

¹⁰³ Gaja, G. *Accession to the ECHR*. – Biondi, A. et al (toim). *EU Law after Lisbon*. Oxford University Press: 2012, lk 182.

Siiski on käesoleva magistritöö kirjutamise ajal selge, et tõenäoline ühinemine võib kõige kindlamalt aset lepingu sõlmimise teel. CDDH (*Comité directeur pour les droits de l'homme*) töögrupp (14-st eksperti, kellest 7 olid pärit Euroopa Liidust ning 7 Euroopa Liidu välistest riikidest; eksperdid valiti nende varasema kogemuse põhjal ning nad ei esinenud kui oma riikide valitsuste esindajad¹⁰⁴) üheskoos Euroopa Komisjoniga on pidanud läbirääkimisi ning kinnitanud 2013. a aprillis EIÕK-ga liitumise lepingu lõpliku eelnõu.¹⁰⁵ Euroopa Komisjon on seejärel esitanud lepingu eelnõu ka EK-le arvamuse saamiseks, küsides EK-lt, kas Euroopa Liidu ühinemist EIÕK-ga käsitleva lepingu eelnõu on kooskõlas aluslepingutega. Tulenevalt EK 18.12.2014 täiskogu arvamusest 2/2013 EK seda paraku ei kinnitanud, mistõttu on ühinemisprotsess hetkel taaskord ooterežiimil, kuna EK pole oma heakskiitvat hinnangut ühinemisele andnud. Seega on tõenäoline, et töötama tuleb hakata uue lepingu eelnõu tekstiga, milles ei esineks EK 18.12.2014 täiskogu arvamuses 2/13 väljatoodud kitsaskohti. Sellisel juhul võiks EK tõenäolisemalt anda sellele tulevikus oma heakskiitva hinnangu ja seega roheline tule Euroopa Liidu EIÕK-ga ühinemisele.¹⁰⁶ Samas nõuab Euroopa Liidu sisene lepingu ratifitseerimisprotsess ka veel üksmeelse toetuse saamist nõukogult, nõusoleku saamist Euroopa Parlamendilt ning eraldi nõusolekuid Euroopa Liidu liikmesriikidelt vastavalt nende põhiseaduslikele traditsioonidele.¹⁰⁷ Seega on eelnevalt vaja läbida mitmeid etappe enne, kui Euroopa Liidust võiks saada konventsiooniosaline organisatsioon.

¹⁰⁴ Lock, T. End of an Epic? The Draft Agreement on the EU's Accession to the ECHR. – Yearbook of European Law. Vol 31 (1), lk 162.

¹⁰⁵ EL EIÕK-ga liitumise lepingu eelnõu ja vastavad selgitused *ad hoc*-läbirääkimis rühma ja Euroopa Liidu kohtumise aruandes Euroopa Nõukogu inimõiguste komiteele (CDDH, Steering Committee for Human Rights). Final Report to the CDDH. 47+1(2013)008rev2. Strasbourg, 10.06.2013, lisad I ja V. Kättesaadav Internetis: [www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/accession/Meeting_reports/47_1\(2013\)008rev2_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/accession/Meeting_reports/47_1(2013)008rev2_EN.pdf) (23.02.2015).

¹⁰⁶ Märkimisväärne on siinjuures ka asjaolu, et EK arvamuse 2/13 menetluses esitasid oma seisukohti ka liikmesriigid, parlament ja nõukogu ning arvamuse p-dest 108 ja 109 tuleb välja, et kõik EL liikmesriigid ja institutsioonid olid sisuliselt seisukohal, et lepingu eelnõu oli aluslepingutega kooskõlas. Seega jäi siinkohal ainsana erinevale seisukohale vaid EK.

¹⁰⁷ Lock, T. End of an Epic? The Draft Agreement on the EU's Accession to the ECHR. – Yearbook of European Law. Vol 31 (1), lk 163.

3.2. Põhiõiguste kaitse süsteemide keerukus

Lisaks riikide põhiseadustele on põhiõigused täna ka rahvusvaheliste organisatsioonide loodud õigussüsteemide lahutamatuks koostisosaks. Põhiõiguste tugevat integratsiooni võib tervitada, kuid Euroopa üha süveneva integratsiooni tõttu ja riikide kuulumise tõttu erinevatesse rahvusvahelistesse ühendustesse muutuvad põhiõiguste kaitse süsteemid üha keerulisemaks.¹⁰⁸

Euroopa Liidu õiguskord on tihedalt liikmesriikide rahvuslike õiguskordadega põimunud. Nii on ka näiteks Eesti Vabariigi Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium 11. mai 2006. a arvamuses 3-4-1-3-06¹⁰⁹ p-s 16 sedastanud, et kohaldada saab üksnes seda osa Põhiseadusest, mis on Euroopa Liidu õigusega kooskõlas või reguleerib suhteid, mida Euroopa Liidu õigus ei reguleeri ning et Euroopa Liidu ainupädevuses või Euroopa Liiduga jagatud pädevuses olevates valdkondades kohaldatakse Eesti seaduste, sealhulgas Põhiseaduse vastuolu korral Euroopa Liidu õigusega Euroopa Liidu õigust. See siseriikliku kohtupraktika pinnalt toodud näide illustreerib väga hästi käesolevat õigustegelikkust, kus EL õigus mõjutab aina intensiivsemalt liikmesriikide siseriiklikku õiguskorda. Samas võivad sellised rahvusvahelised mõjud luua riigile, kes on ühteaegu nii EN kui ka EL liikmesriik, paralleelselt eksisteerivatest õigussüsteemidest tulenevalt väljakutse mitte minna kummagi süsteemiga vastuollu. Nii näiteks tuvastas EIK asjas *Matthews vs Suurbritannia* konventsiooni sätete rikkumise tulenevalt riigi EL õiguse järgimisest. EL ühinemisel EIÕK-ga tekiks aga ühtne põhiõigusi ja –vabadusi kaitsev süsteem, kuhu kuuluksid nii EL kui ka EL liikmesriigid, mis võiks soodustada ühtsete tõlgenduste ja praktikate levikut Euroopa Liidus, mis võiks vähendada ka *Matthews*’i sarnaste olukordade tekkimise võimalust ning parandada seega inimõiguste ja põhivabaduste olukorda EL-s ja selle liikmesriikides.

Tulevikus EL EIÕK-ga ühinemisel peaks aitama vastuolusid ületada ka tulevikus jõustuv EIÕK protokoll nr 16, mis näeb näiteks ette arvamuse küsimuse võimaluse EIK-lt, kui tegemist on kaebusega, kuhu on kaasatud ka EL. Samuti on siseriiklikel kohtutel endiselt võimalik küsida eelotsuseid EK-lt, mis peaks aitama tagada piisavat õigusselgust. Põhiõiguste jaoks sõltub palju sellest, et see keerukas struktuur oleks tasakaalus.¹¹⁰ Käesoleva magistritöö autor on

¹⁰⁸ Lõhmus, U. Põhiõiguste kaitse kolmnurgas riik – Euroopa Nõukogu – Euroopa Liit. – *Juridica* V/2010, lk 354.

¹⁰⁹ RKPJKa 11.05.2006, 3-4-1-3-06 (Riigikohtu seisukoha taotlemine Eesti Vabariigi põhiseaduse § 111 koostoimes Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise seaduse ja EL õigusega tõlgendamise asjus).

¹¹⁰ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses, lk 3. Kättesaadav Internetis:

http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/prof_robert_alexey._pohioigused_eeesti_pohiseadu_ses.pdf (24.04.2015).

seisukohal, et kui EL ühineks EIÕK-ga, loodaks Euroopa Liidus ühtsem ja selgem põhiõiguste kaitse, mis võiks ühtlasi toimida ka efektiivsemalt, kuna sellesse oleks kaasatud ka EL, keda hetkel ilma ühinemiseta rikkumise eest vastutusele võtta ei saa.

3.3. EL kui rahvusvahelise organisatsiooni eriline staatus EIÕK-ga ühinemisel – EL kui *primus inter pares*?

EK on arvamuse 2/2013 p-s 156 rõhutanud, et seoses EL ühinemisega kavandatavad EIÕK muudatused on põhjendatud just asjaoluga, et erinevalt kõigist teistest konventsiooniosalistest ei saa liitu rahvusvahelise õiguse seisukohast vaadatuna juba oma olemuselt pidada riigiks. Arvamuse p-s 193 on EK leidnud, et kavandatavas liitumislepingus aluseks võetud lähenemisviis, mis seisneb liidu samastamises riigiga ja liidule iga teise konventsiooniosalisega identse rolli omistamises eirab EL olemust ja eelkõige jätab arvesse võtmata asjaolu, et liikmesriigid on oma liitu kuulumise tõttu nõustunud, et valdkondades, milles pädevus on liikmesriikidelt liidule üle antud, reguleerib nendevahelisi suhteid liidu õigus ja mis tahes muu õigus on välistatud, kui EL õigus seda nõuab. EK on samas ka leidnud, et liitumislepingus ettenähtud kujul võib olla ohtu seatud liidu aluseks olev tasakaal ja liidu õiguse autonoomsus (p 194). Seega on EK andnud EL ühinemisele EIÕK-ga sellest aspektist vaadatuna negatiivse hinnangu. Kindlasti on EL ühinemisel EIÕK-ga vajalik arvestada EL-i eripärasid ning tõsiasja, et EL näol pole tegemist riigiga, vaid rahvusvahelise ning riikideülese organisatsiooniga. On ilmselge, et EIÕK-ga ühinemisel on EIÕK ajaloos tegemist millegi harukordsega, sest seni on kõik EIÕK osalised riigid mitte rahvusvahelised organisatsioonid. Eelnevast lähtuvalt väärib analüüsimist, millise staatuse omandab EL EIÕK-ga ühinemisel.

Käesoleva teemaga seoses on vajalik tähelepanu pöörata ka Euroopa Nõukogu¹¹¹ – rahvusvahelise organisatsiooni, mille põhidokumendiks on EIÕK – toimimisele ja tegevusele. Euroopa Nõukogu on EL-ist eraldiseisev rahvusvaheline organisatsioon, mille struktuuri koosseisu kuuluvad ministrite komitee, parlamentaarne assamblee, sekretariaat, inimõiguste kohus, inimõiguste volinik ning Euroopa kohalike ja piirkondlike omavalitsuste kongress. Seoses Euroopa Liidu EIÕK-ga ühinemisega väärib siinkohal sellest loetelust ära märkimist ministrite komitee ning parlamentaarne assamblee.

Ministrite komitee on ENi kõrgeim otsustusorgan, kuhu kuuluvad liikmesriikide välisministrid, kes kohtuvad kord aastas. Ministrite komitee peamised ülesanded on poliitiliste arutelude pidamine, suhtlemine teiste institutsioonidega, uute liikmesriikide vastuvõtmine, lepingutekstide (konventsioonide) heakskiitmine, liikmesriikide kohustuste täitmise

¹¹¹ Ing.k. *Council of Europe*; mitte segi ajada EL-i institutsioonide Euroopa Ülemkogu (*European Council*), mis määrab ELi üldise poliitilise suuna ja prioriteedid ning kuhu kuuluvad 28 EL liikmesriigi riigipead või valitsusjuhid, Euroopa Ülemkogu eesistuja ja Euroopa Komisjoni president, ja samuti Euroopa Liidu nõukoguga (*Council of the European Union*), kuhu kõigi EL-i liikmesriikide ministrid kogunevad õigusaktide vastuvõtmiseks ning poliitika kooskõlastamiseks.

järelevalve, soovitude andmine liikmesriikidele, inimõiguste kohtu otsuste täitmise järelevalve, valitsustevaheliste koostöö- ja abiprogrammide loomine, organisatsiooni eelarve ja tegevuskava kinnitamine. Parlamentaarne assamblee on ENi nõuandev organ ja liikumapanev jõud. Ta võtab vastu soovitusi ja resolutsioone, avaldab arvamust ministrite komitee dokumentide kohta, vahetab avameelselt mõtteid aktuaalsetel poliitilistel teemadel, jälgib inimõiguste ja demokraatia olukorda liikmesriikides ning mujalgi. Assamblee on ka algatanud mitmeid rahvusvahelisi lepinguid, aidates sellega tugevdada üleeuroopalist õigusaktide süsteemi. Erinevalt Euroopa Parlamendist ei valita selle liikmeid otse rahva poolt, vaid lähetatakse iga liikmesriigi parlamendist.¹¹²

Siinkohal tõusetub küsimus, milline oleks Euroopa Liidu kaasatus ning suhestatus tulevikus nende EN struktuuriüksustega. Kuna erinevalt teistest EN liikmesriikidest ei saaks Euroopa Liidust EN liikmesosaline, vaid EL ühineks EIÕK-ga, oleks tulevikus ka EL staatus konventsiooniosalisena erinev teistest EN liikmesriikidest ning seetõttu on peetud vajalikuks siinkohal EL-ile erikorra kehtestamist tulenevalt EL-i erilisest staatusest EIÕK suhtes. Liitumislepingu eelnõu art 6 lg-ga 1 on ette nähtud, et Euroopa Parlamendi delegatsioonil on õigus hääleõigusega osaleda assamblee istungitel, kui assamblee täidab Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtunike valimisega seotud ülesandeid. Delegatsiooni kuuluks sama suur arv esindajaid kui EN selle liikmesriigi delegatsiooni, kellel on suurim arv esindajaid. Seega on selles küsimuses EL-ile tagatud EN liikmetega (riikidega) sarnased õigused. Samas suure arvu esindajate tõttu on alust pidada EL-i selles küsimuses privilegieeritaks või vähemalt EN liikmestaatusega võrdses staatuses olevaks.

EIÕK art 39 lg 4 ja 46 lg 2 järgi teostab järelevalvet ehk kontrollib sõbralike kokkulepete ja jõustunud sisuliste otsuste täitmist EN-is ministrite komitee. Liitumislepingu eelnõu art-ga 7 antakse ministrite komitees hääleõigus, sarnaselt teistele 47-le EN liikmesriigile, ka Euroopa Liidule (1 hääl). See aga loob olukorra, kus EL-ile ja EL liikmesriikidele koos kuuluks EN ministrite komitees 28+1 ehk 29 häält 47+1 ehk 48-st häälest. See tähendab aga omakorda seda, et EL üheskoos liikmesriikidega võiks häälteenamusega ministrite komitees läbi suruda sellise tahtmise, mis oleks kasulik EL ning vastaks pelgalt EL-i parimale ettekujutusele sõbralike kokkulepete ja jõustunud sisuliste otsuste täitmisest. Kuna eeltoodud stsenaariumi peale on mõeldud ning soovitud seda vältida (lepingu eelnõu art 7 lõike 4 punkti a teises lauses sätestatud, et täitmise kontrollimise eeskirju kohandatakse nii, et ministrite komiteel oleks

¹¹² Eesti Vabariigi välisministeeriumi ametlik veebilehekülg. Euroopa Nõukogu põhiorganid ja struktuur. Kättesaadav Internetis: <http://vm.ee/et/euroopa-noukogu-pohiorganid-ja-struktuur> (25.03.2015).

võimalik oma ülesandeid tõhusalt täita),¹¹³ on seoses EL EIÕK-ga ühinemisega kavas muuta ka ministrite komitee eeskirju kohtuotsuste ja sõbralike kokkulepete tingimuste täitmise kontrollimiseks (otsustamiseks oleks tulevikus vaja 2/3-hääleteenamust¹¹⁴). See võiks eelduste kohaselt aidata vältida olukorda, kus EL leiab, et on omapoolsed kohustused täitnud ning teised EN liikmesriigid sama seisukohta ei jaga, kuid EL liikmesriigid peaksid lojaalsuse koostöö kohustusest tulenevalt hääletama EL kasuks,¹¹⁵ kuna nad on seotud EL õigusega. Seega täitmise üle otsustamise küsimustes EL-ile eristaatust EN-is ei looda seetõttu pole alust EL-i selles küsimuses pidada ka eristaatust omavaks. See tähendab aga käesoleva magistritöö autori arvates suurema objektiivsuse ning kõrgemate standardite loomist ja toomist põhiõiguste kaitsesse, kuna ühiste seisukohtade saavutamiseks on vajalik suurem hääleteenamus.

EL ühinemise EIÕK-ga teeb huvitavaks ka asjaolu, et ühinemisel konventsiooniga saab EL hääleõiguse EN ministrite komitees ning on õigustatud nimetama kohtuniku EIK-sse. EIK-s on hetkel kokku 47 kohtunikku ehk üks kohtunik igast riigist. Tulenevalt EIÕK art-st 20 on kohtunike arv EIK-s võrdne konventsiooniosaliste arvuga ning nad valitakse üheksaks aastaks ning neid pole võimalik samale positsioonile tagasi valida (EIÕK art 23 lg 1). Eelnevast tulenevalt tekib EL liitumisel EIÕK-ga vajadus nimetada EL poolne kohtunik, mis loob erilise olukorra sel põhjusel, et tekib olukord, kus *de facto* on ühest EL liikmesriigist EIK-sse nimetatud kaks kohtunikku, kuna on loogiline, et EL-i esindav kohtunik tuleb just ühest EL liikmesriigist. Sellega tekib eriline olukord, sest EL kes küll ise ei saaks olema EN liige, vaid ühineks EIÕK-ga, omandaks siiski eriprivileegi EN mitteliikmena EIK-sse kohtuniku lähetada. Eelnevast lähtuvalt võib EL-i pidada antud küsimuses eristaatust omavaks.

¹¹³ Vt EL EIÕK-ga liitumise lepingu eelnõu seletuskiri, para 84.

¹¹⁴ *Ibid*, para 85.

¹¹⁵ EKa 15.11.1994, C-1/94, *WTO Agreements*.

3.4. Kavandatav kaasvastustaja mehhanism

EL ühinemisel EIÕK-ga võib probleemkohana näha ka selgusetust, kes jääb rikkumise korral vastutavaks inimõiguste rikkumise eest – kas EL või liikmesriik või äkki hoopis EL ja liikmesriik? EIÕK on varasemalt asunud seisukohale, et seni, kuni EL pole ühinenud EIÕK-ga, peavad vastutama EL liikmesriigid¹¹⁶. Samuti pole kuni praeguseni EIK sanktsioneerinud EL liikmesriike kollektiivselt selle eest, kui nende vastu on esitatud kaebus põhjusel, et liikmesriigid on vastutavad nende rahvusvaheliste institutsioonide õigusaktide eest, millele liikmesriigid on delegeerinud poliitilisi ja õiguslikke pädevusi. Samas on järjepidevalt kasvanud taoliste liikmesriikide vastu esitatud kaebuste arv.¹¹⁷ Euroopa Liidu ühinemine EIÕK-ga võib tulevikus eelpool mainitud teemadesse tuua uusi suunamuutusi just planeeritava kaasvastutaja mehhanismi tõttu.

Üheks olulisemaks muudatuseks EIÕK süsteemis pärast EL EIÕK-ga ühinemist võib pidada kaasvastustaja instituudi (*co-respondent mechanism*) loomist, mida seni EIÕK süsteemis ei eksisteeri (tegemist pole EIÕK art-s 36 sätestatud juhuga ehk kolmanda isiku sekkumisega, mis loob seega Euroopa Liidule ja selle liikmesriikidele eristaatuse konventsioonisüsteemis). Kaasvastustaja instituudi loomine loob eelduse selleks, et individuaalkaebused oleks võimalik esitada õige vastustaja – liikmesriigi, Euroopa Liidu või Euroopa Liidu ja liikmesriigi – vastu. Eelnõu järgi tuleb kaasvastustajaks nimetamist ette kolmel juhul.

Esimesel juhul võib kaasvastustajaks saada Euroopa Liit, kui kaebus on esitatud ühe või mitme Euroopa Liidu liikmes riigi vastu ning küsimuse all on Euroopa Liidu õiguse kooskõla konventsiooniga, seda eriti juhul, kui riivet oleks saanud vältida ainult Euroopa Liidu õigusest tulenevat kohustust rikkudes.

Teisel juhul võib kaasvastustajaks saada Euroopa Liidu liikmesriik (või liikmesriigid), kui kaebus on esitatud Euroopa Liidu vastu ning küsimuse all on Euroopa Liidu esmase õiguse kooskõla konventsiooniga, seda eriti juhul, kui riivet oleks saanud vältida ainult Euroopa Liidu esmasest õigusest tulenevat kohustust rikkudes.

¹¹⁶ EIKo 16.04.2002, 36677/1997, *S.A. Dangeville v. France*.

¹¹⁷ Christoffersen, J., Madsen, M. *The European Court of Human Rights between Law and Politics*. Oxford University Press: 2011. lk 167.

Kolmandal juhul võib kaasvastustaja saada kas Euroopa Liidust või liikmes riigist (liikmesriikidest), kui kaebus esitatakse korraga nii Euroopa Liidu kui ka liikmes riigi (liikmesriikide) vastu ning asjaolud vastavad ühele mainitud variantidest.¹¹⁸

Eelpool mainitud kolme juhtu on selgitatud ka liitumislepingu eelnõu¹¹⁹ lisa 1 art 3 lg-tes 2–4.

Kuna suurt osa Euroopa Liidu õigusest kohaldavad liikmesriigid ja kuna EL satub harva *vis-à-vis* suhtesse üksikisikutega, võib isikul, kelle põhiõigusi on rikutud, olla keeruline kindlaks teha, kes täpsemalt võiks olla vastutav tema õiguste rikkumise eest: Euroopa Liit või liikmesriik.¹²⁰ Kaasvastustaja instituudi loomisel tekiks üksikisikul võimalus valida, kelle vastu konkreetselt oma kaebus suunata. Samas võivad sellega seoses esile kerkida ka teatavad probleemkohad. Näiteks võib Euroopa Liidu liikmesriik esitada vastuväite, et ta pole rikkumise eest vastutav, sest ta järgis kohustusi, mis tulenesid Euroopa Liidu õigusest. Sellisel juhul peaks EIK hakkama tõlgendama EL aluslepinguid, mis tõenäoliselt oleks kokkusobimatu Euroopa Liidu autonoomsuse põhimõttega ja seega EL jaoks vastuvõetamatu.¹²¹ Locki hinnangul on väga oluline, et EIK ei aktsepteeriks tulevikus vastuväidet, et EL liikmesriik pole rikkumise eest vastutav, kuna ta järgis kohustusi, mis tulenesid Euroopa Liidu õigusest, kuna sellisel juhul riskitaks sellega, et tulevikus oleks inimõiguste kaitse vähem efektiivsem, kui see on praegu.¹²² Sellest tulenevalt on tulevikus võimaliku ühinemise korral oluline jälgida, et kaebus oleks esiteks koheselt suunatud õige isiku vastu (EL, liikmeriik või EL ja liikmesriik/liikmesriigid), kuna see tagaks olukorra, kus rikkumine oleks võimalik tõhusalt kõrvaldada selle eest vastutaval organisatsioonil (EL) ja/või liikmesriigil. Kõigi seotud osapoolte menetlusse kaasamise peaks olema tagatud kavandatava kaasvastustaja mehhanismi läbi.

Oluline on kaasvastustaja mehhanismi juures ka ära märkida see, et kui individuaalkaebuste puhul peavad olema täidetud EIÕK artiklite 34 ja 35 nõuded (vastuvõetavuse kriteeriumid), siis kavandatava kaasvastustaja instituudi puhul ei pea avaldaja olema ammendanud kaasatava kaasvastustaja õiguskaitsevahendeid. Samuti ei saaks EIK sundida Euroopa Liitu või liikmesriiki hakkama asjas kaasvastustajaks, kuna tulevikus kavandatav kaasvastustaja staatus

¹¹⁸ Laurand, A. Euroopa Liidu liitumine inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga. – *Juridica* 2013 (9)

¹¹⁹ EL EIÕK-ga liitumise lepingu eelnõu ja vastavad selgitused ad hoc-läbirääkimis rühma ja Euroopa Liidu kohtumise aruandes Euroopa Nõukogu inimõiguste komiteele (CDDH, Steering Committee for Human Rights). Final Report to the CDDH. 47+1(2013)008rev2. Strasbourg, 10.06.2013, lisad I ja V. Kättesaadav Internetis: [www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/accession/Meeting_reports/47_1\(2013\)008rev2_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/accession/Meeting_reports/47_1(2013)008rev2_EN.pdf) (23.02.2015).

¹²⁰ Lock, T. End of an Epic? The Draft Agreement on the EU's Accession to the ECHR. – *Yearbook of European Law*. Vol 31 (1), lk 165.

¹²¹ *Ibid*, lk 165.

¹²² *Ibid*, lk 173.

oleks pelgalt vabatahtlik ning EIK diskretsiooniõigust kaasvastustaja määramisel ei eksisteeriks.¹²³ Loogika vabatahtliku staatuse taga on see, et kui EL-i või EL liikmesriiki pole algses avalduses nimetatud, ei saa teda sundida menetlusega ühinema – selline ühinemine saab olla ainult vabatahtlik. Seega oleks EL liikmesriikidel ja Euroopa Liidul endal selles küsimuses lai otsustusruum, kuna ilma nende tahte ja poolehoiduta neid kaasvastustajaks määrata ei saaks. Siiski on probleemkohana siinkohal näiteks välja toodud asjaolu, et juhul, kui kaebus oleks suunatud EL vastu ning kaebuse asjaoludest tulenevalt võiks vajalikuks osutada EL lepingu muutmine, oleks see võimalik vaid siis, kui kaasvastustajatena oleksid kaasatud kõik EL liikmesriigid ja EIK otsust oleks võimalik nende kõigi vastu jõustada.¹²⁴ Kuna kaasvastustaja staatus on vabatahtlik, võib praktikas osutada problemaatiliseks kõigi EL liikmesriikide menetlusse kaasvastustajana kaasamine, kuna see eeldaks asjas väga põhimõttelist üksmeelt asjas kaasvastutajaks hakkamisel.

Kuna praktikas kaasvastustaja mehhanism rakendunud ei ole ning endiselt on üleval ka mitmeid küsimusi selle rakendamise osas, on väga keeruline ennustada, kuivõrd koostööaltid oleksid EL liikmesriigid ja EL ise tulevikus kaasvastustajaks hakkamisel. Võib siiski eeldada, et riigid ja rahvusvaheline organisatsioon (EL), kus väärtustatakse inimõigusi, oma (kaas)vastutusest põhjendamatult kõrvale ei hiiliks. Samas võiks käesoleva magistritöö autori arvates siiski julgemalt kaaluda ka kaasvastustaja staatuse kohustuslikku määramist EIK poolt ning vabatahtlikkuse kaotamist selles küsimuses, kuna see aitaks tagada kindlamalt olukorra, kus kõik asjaosalised oleksid menetlusse kaasatud.

Positiivsena EL liikmesriikide jaoks võib kaasvastustaja mehhanismi puhul ära märkida selle, et kui kaebus on suunatud EL vastu ning kaasvastustajatena on kaasatavad ka EL liikmesriigid (üks, mitu või näiteks kõik EL liikmesriigid), on EL asjade arutamisel kõlavam ka liikmesriikide arvamus ja seisukohad. Seda võib näha tulevikus ühe potentsiaalse täiendava võimalusena, kus liikmesriikidel on võimalus EL asjade arutamisel kaasa rääkida.

Kavandatava kaasvastustaja mehhanismiga seoses väärib äramärkimist asjaolu, et menetlustes, kus EL osaleb kaasvastustajana, on kavandatud Euroopa Kohtule, enne kui EL saaks menetluses kaasvastustaja staatuse, eelneva kaasamise ehk eelneva arvamusavalduse andmise võimalus päevakorras olevale küsimusele (eelneva kaasamise menetluses).¹²⁵ Eelnev EK kaasamine EIK

¹²³ *Ibid*, lk 167.

¹²⁴ *Ibid*, lk 171.

¹²⁵ *Ibid*, lk 181.

kohtuasja leiaks aset ainult nendes asjades, kus EL oleks kaasvastustaja. Tegemist on üsna pretsedenditu olukorraga, mis on küll kantud kahe kohtu (Strasbourg'i ja Luxembourg'i) heast tahtest teha omavahel koostööd, kuid kui vaadata teisi konventsiooniosalisi riike ning nende kohtute võimalusi, siis on selge, et Euroopa Liit on siinkohal kavandatud liitumislepingu eelnõu art 3 lg-ga 6 olema võrreldes teiste konventsiooniosaliste riikidega privilegieeritud seisuses. Euroopa Kohus oma arvamuses 2/13 sellist olukorda hukka ei mõista ning sedastab arvamuse p-s 92 tõika, et liitumislepingu eelnõu art 3 lg-ga 6 peavad kaasnema liidu sisereeglid, mis reguleerivad Euroopa Kohtu eelneva kaasamise menetlust, kuna liitumislepingu eelnõu selliseid õigusnorme ei sisalda. Seega võib konstateerida, et EK aktsepteerib tulevikus kavandatavat *primus inter pares* staatust ning näeb selles küsimuses vajadust ainult õigusnormide täiendamise ja konkretiseerimise ehk suurema EL-sisese õigusselguse järele.

3.5. EL EIÕK-ga ühinemise mõju EL mitteliikmesriikidele, kes kuuluvad Euroopa Nõukokku

Ei saa ka mainimata jätta, et lisaks liitumisplaane pidavale Euroopa Liidule ja selle liikmesriikidele, kes juba on Euroopa Nõukogu liikmesriigid, on Euroopa Nõukogu liikmeteks veel 20 sellist riiki, kes ei ole Euroopa Liidu liikmesriigid ning lisaks tuleb Euroopa Liidu liitumisel arvesse võtta nende nõusolekut antud küsimuses.¹²⁶ EIÕK art 59 lg 2 sätestab hetkel, et Euroopa Liit võib konventsiooniga ühineda. Samas pole see säte olnud EIÕK-s selle algusaegadest peale, vaid sellise sätte EIÕK-sse lisamise vajaduse tingis EL EIÕK-ga liitumise huvi. Varasemalt, enne EIÕK protokoll 14 jõustumist, millega EL-le eraldiseisev liitumisvõimalus loodi, sisaldus EIÕK-s, et EIÕK-ga on võimalik ühineda vaid riikidel, mitte mõnel konkreetsel rahvusvahelisel organisatsioonil (EL). Erialakirjanduses on ka välja toodud, et tõenäoliselt on vajalik EIÕK muutmine tulevikus tulenevalt võimalikku liitumist puudutavatest tehnilistest ja õiguslikest aspektidest.¹²⁷ Tulenevalt art 59 lg 2 lisamisest EIÕK-sse on selge, et konventsiooniosalised riigid on protokoll 14 ratifitseerimisega näidanud oma poolehoidu Euroopa Liidule EIÕK-ga ühinemisel. Samas, kui võtta arvesse, et tulevikus võib osutuda vajalikuks EIÕK-sse uute paranduste või täienduste tegemine tulenevalt EL liitumisest, on määrav ka see, kuidas suhtuvad sellesse teised konventsiooniosalised riigid, sest muudatusteks on vajalik ka nende heakskiidu olemasolu. Kuna käesoleval hetkel pole võimalik antud küsimusele lõplikke vastuseid anda, kuna pole võimalik ette näha tulevikus aset leidvaid sündmusi, võib ka seda aspekti käsitleda kui võimalikku probleemkohta Euroopa Liidu EIÕK-ga ühinemisel, mille osas tuleb saavutada õigusselgus enne, kui liitumine võiks aset leida.

Euroopa Nõukogusse kuuluvad riigid, kes pole Euroopa Liidu liikmesriigid (erialakirjanduses nimetatud ka kui *NEUMS – non-EU Member States*) on esitanud kriitikat ka näiteks sellest aspektist vaadatuna, et tulevikus puuduks EIK-l õigus kohustada Euroopa Liitu või selle liikmesriike hakkama asjas kaasvastutajaks, kuna diskretsioon selles küsimuses lasuks Euroopa Liidul või selle liikmesriigil endal.¹²⁸ Samas on esitatud põhjendused, et nn valikuline kaasvastustaja mehhanism võib viia puudusteni EIK töös osalemises ja järelikult ka puudusteni EIÕK süsteemis endas (vastutuse ja rakendatavuse küsimustes). Probleemiks on *NEUMS*id

¹²⁶ Gaja, G. Accession to the ECHR. – Biondi, A. et al (toim). EU Law after Lisbon. Oxford University Press: 2012, lk 181.

¹²⁷ *Ibid*, lk 181.

¹²⁸ Nergelius, J., Kristoffersson, E (toim). Human Rights in Contemporary European Law. Groussot, X., Staffeldt, E. Accession of the EU to the ECHR: A Legally Complex Situation.. Bloomsbury Publishing PLC: 2014, lk 23.

pidanud ka EK eelnevat kaasamist (*prior involvement*) EIK asjadesse.¹²⁹ Sellise umbusu olemasolu on mõistetav, kuna ilmselgelt võib olla *NEUMS*idele EN süsteemis jäänud mulje, et teatud arengud, mis tulenevalt EL-ile EIÕK-ga ühinemisega seoses erikorra loomisest võivad mõjuda üht süsteemi eriliselt soodustavalt, toimuvad nende haardeulatusest väljaspool ja see võibki olla *NEUMS*ide pahameele allikaks. On ka arusaadav, et *NEUMS*id siinkohal sellise seisukoha on võtnud, kuna erinevalt EL liikmesriikidest ei seo *NEUMS*e lojaalsuskohustus EL ees ning kuna muudatustega soovitakse luua soodustav erikord ainult EL-ile, aga mitte kõigile EIÕK-ga ühinenud EN liikmesriikidele, on *NEUMS*id tegelikult tõstatanud küsimuse – nii irooniliselt kui see ka ei kõla – võrdsest kohtlemisest EN ehk põhiõigusi kaitsva süsteemi enda siseselt.

*NEUMS*ide kartusi ja kahtlusi just kui arvesse võttes, ei soosinud planeeritud kujul ühinemist ka EK oma arvamuses 2/2013. See lükkab *NEUMS*ide kartuste potentsiaalse realiseerumise esialgu tulevikku, kuid on selge, et samade teemadega tuleb ühel hetkel hakata jälle uuesti tegelema, sest sätted, mis seavad eesmärgiks EL EIÕK-ga ühinemise pole ei EL õigusest ega ka EK-st kuhugi kadunud.

¹²⁹ *Ibid*, lk 25.

Kokkuvõte

Käesolevas magistritöös uuriti ja analüüsiti Euroopa Liidu EIÕK-ga ühinemisega seonduvaid küsimusi ning jõuti järeldusele, et ühinemine EIÕK-ga võiks EL-ile olla tõhusat inimõiguste kaitset silmas pidades vääriline võimalus tõhustada inimõiguste kaitset EL-is.

Euroopa Nõukogu on ennast juba üle 50 aasta tõestanud sihikindla inimõiguste kaitse eest seisjana ning käesolevas magistritöös on jõutud järeldusele, et kuigivõrd võiks üheks alternatiiviks olla ka täiesti eraldiseisva konstitutsioonikohtu loomine EL juurde, mis teostaks eksterne kontrolli EL tegevuse üle sarnaselt EIK-ga, siis võiks selline variant kõne alla tulla siiski viimases järjekorras, kuna käesoleva magistritöö pinnalt on selge, et parimat ja tõhusamat põhiõiguste ja –vabaduste kaitset pakub tänapäeva Euroopas Euroopa inimõiguste kohus.

EK-d ei peaks EL seisukohast kartma ka kui hierarhilises mõttes kõrgemal seisvat kohut. Pigem tuleks näha EIK-d kui kitsamalt inimõiguste kaitsele pühendunud ning spetsialiseerunud kohut, kes võiks suuta anda eraldi organina EL tegevusele objektiivseid ning kallutamata hinnanguid EL enda institutsioonide väliselt.

Ühinemist EIÕK-ga võib EL jaoks pidada oluliseks, sest kuigi EL põhiõiguste harta on mõned aastad tagasi omandanud *soft law* asemel siduva õiguse iseloomu, on tema funktsioon põhiõiguste ja –vabaduste kaitsmisel siiski erinev EIÕK-st. Seega on hetkel EL-is täitmata funktsioon, mis lubaks teostada välist järelevalvet EL üle.

Käesolevas magistritöös püstitatud hüpotees leidis kinnitust. Käesoleva magistritöö pinnalt on selge, et EL EIÕK-ga ühinemine tugevdab oluliselt põhiõiguste kaitset Euroopa Liidus ega kujune ohuks Euroopa Liidu autonoomsele õiguskorrale. Sellise seisukohaga nõustusid ka EL liikmesriigid, andes oma poolthoidva sisendi EK otsusesse 2/2013, milles EK siiski paraku sedastas, et esitatud kujul Komisjoni poolt Euroopa Kohtule esitatud liitumislepingu eelnõus esinevad asjaolud, mille tõttu ei saa EK liitumislepingu eelnõud esitatud kujul heaks kiita. Sellest sisuliselt andis EK 2014. a detsembrikuus teada, et EL ühinemine EIÕK-ga lükkub veelkord edasi.

Töö esimeses osas tuvastati lühidalt EL EIÕK-ga ühinemise vajalikkust ning olulisust ning avati ka EIÕK kui elava instrumendi iseloom. Ilmnes, et EIÕK on suutnud kohaneda mitmete muutustega ning samas siiski ajale vastu pidada ning piltlikult öeldes mitte muutuda tolmu

koguvaks kasutuks ürikuks ja ajale jalgu jääda. Pilguheitest senisele põhiõiguste kaitsele EL-is ilmnes, et EL küll ei alustanud organisatsioonina, mis oleks suurt rõhku pannud põhiõiguste ja -vabaduste kaitsele – selle tühimiku täitis ajaliselt lähestikku loodud EN –, kuid EL on järjest enam võtnud suuna selle poole, et tagada liidusiseselt ka tõhus põhiõiguste ja –vabaduste kaitse, mistõttu ongi ilmne EL soov liituda ka EIÕK-ga, et veelgi enam täiustada liidusiseselt põhiõiguste ja -vabaduste kaitset.

Euroopa Liidul puudub hetkel kohustus lähtuda oma tegevuses EIÕK-st ja EIK-i kohtupraktikast. Siiski on EL alustanud ettevalmistusi ning hoidnud ennast kursis EIÕK ja EIK arengutega. Samuti on ajapikku elavnenud kahe kohtu – Strasbourg'i ja Luxembourg'i – vaheline dialoog ning üha enam leiab Euroopa Kohtu praktikast viiteid EIK kohtupraktikale ja EIÕK sätetele ning Euroopa inimõiguste kohtu praktikast viiteid EK kohtupraktikale ja EL harta sätetele. Nagu eelnevalt mainitud, EL harta ei täida ega hakka ka tulevikus täitma neid funktsioone, mida EL EIÕK-ga ühinemisel võiks täita. Harta kohaldub vaid kindlatel juhtumitel, mis on ka käesolevas magistrیتöös välja toodud. Seega on EL ühinemine EIÕK-ga aktuaalne ja soovitatav ka pärast EL hartale siduva õigusjõu andmist Lissaboni lepingu jõustumisega.

Töös on käsitletud temaatikat, mis seondub EIK-sse ja EK-sse individuaalkaebuste esitamise erisustega. Kui EIK-sse esitataksegi valdavalt just individuaalkaebusi, siis EK-s individuaalkaebused nii märkimisväärset osa kohtu tööst ei moodusta. Lisaks ilmneb magistrیتööst, et kahe kohtu poole pöördumise tingimused on teineteisest üsnagi erinevad ning individuaalkaebuste puhul võib välja tuua, et rangemad kriteeriumid individuaalkaebustele on ette näinud Euroopa Kohus. Töös on analüüsitud ka Euroopa Kohtu võimalikku käsitlust põhiõiguste kaitse kohtuna, kuid jõutud järelduseni, et Euroopa kontinendi kontekstis oleks õigem see nn tiitel jätta siiski Euroopa inimõiguste kohtule Strasbourg'is.

Töös on käsitletud ka käesoleva magistrیتöö autori poolt valitud probleemkohti, mis seonduvad EL EIÕK-ga ühinemisega. Tulenevalt EK arvamusest 2/2013, milles EK pidurdas EL EIÕK-ga ühinemisprotsessi, juhtides muu hulgas tähelepanu EL autonoomiaga seonduvatele probleemidele, on ühinemisprotsess taaskordselt takerdunud. Et protsessiga edasi minna, on tõenäoliselt vajalik teha muudatusi EL ja EN esindajate poolt ühiselt välja töötatud liitumislepingu eelnõusse. Ühe probleemkohana võib välja tuua ka selle, et enne EIÕK-ga ühinemist eksisteerib Euroopa Liidus üsnagi keerukas põhiõiguste kaitse süsteem ning

ühinemine EIÕK-ga võiks seda süsteemi nii lihtsustada, teha arusaadavamaks kui ka tõhustada, kuna EIK jurisdiktsioon laieneks ka EL institutsioonidele.

Töös on käsitletud ka EL erilist staatust EIÕK-ga ühinemisel ning see ka tuvastatud tulenevalt mitmetest erisustest. Ühtlasi on EL kavandatava erilise staatusega EIÕK ja EN suhtes kriitikat avaldanud EL mitteliikmesriigid, kes kuuluvad Euroopa Nõukokku. Esitatud kriitika puudutab nii EL ühinemisega kavandatavat kaasvastustaja mehhanismi EL ja selle liikmesriikide jaoks kui ka üldist võrdsuspõhimõtet Euroopa Nõukokku kuuluvate liikmesriikide seas. Käesoleva magistritöö autori hinnangul on tegemist põhjendatud kriitikaga, mida peaks tulevikus kindlasti põhjalikumalt analüüsima. Üheks huvitavaks uurimisobjektiks võikski tulevikus olla käesolevas magistritöös käsitletud alateema „EIÕK-ga ühinemise mõju EL mitteliikmesriikidele, kes kuuluvad Euroopa Nõukokku“.

Käesolevast magistritööst ilmneb see, et kuigivõrd arengud EL ühinemise valdkonnas EIÕK-ga on keerukad ning võivad olla ka veidi ettearvamatud (pidades silmas näiteks EK arvamust 2/2013, kus EK erinevalt Komisjonist ja liikmesriikidest leidis, et EL pole veel siiski valmis EIÕK-ga ühinema), on ilmselge ning ka magistritöös toodud materjali pinnalt tuletatav, et EL ühinemine tõhustab põhiõiguste ja –vabaduste kaitset Euroopa Liidus. Seda muidugi ainult juhul, kui liitumisprotsess lõpuks lõpule viiakse.

Tartus, 4.05.2015

Kärt Salumaa

_____ (allkiri)

Accession of the European Union to the European Convention on Human Rights

Summary

This master's thesis focuses on the legal aspects of the European Union's accession to the European Convention on Human Rights and aims to analyse the recent developments in the field of fundamental rights and freedoms. The author of this thesis reached the conclusion that the accession can provide European Union with more efficient fundamental rights protection system within the scope of European Union and its member states.

The Council of Europe is the continent's leading human rights organisation. It includes 47 member states, 28 of which are members of the European Union.

Council of Europe's main legal document is the European Convention on Human Rights (ECHR) and the legal institution within the Council of Europe's system is called the European Court of Human Rights (ECtHR).

European Union has not yet acceded to the ECHR so as the EU law stands at present, the Union and its institutions are not directly bound by the ECHR. European has its own catalogue for the fundamental rights and freedoms – Charter of Fundamental Rights of the European Union. The Charter helps to approximate the application of human rights by the European Union and internal institutions, as it states that it would be binding upon European Union institutions, and upon the Member States to the extent that they implement Union law.

The first part focuses on general topics related to the accession. The second part of the thesis focuses on the overall interaction between European Court of Human Rights and the Court of Justice and the third part reviews more specific problems related to the accession and its influence.

The author of this thesis is of the opinion that the accession of the European Union to the Convention on Human Rights would guarantee the implementation of human rights more universally and efficiently in Europe and that such accession takes into account European historical traditions and values. Accession will further strengthen the protection of human rights by submitting the Union's legal system to independent external control. Any individual will be

able to bring a complaint about infringement of ECHR rights by the EU before the European Court of Human Rights. The EU would thus be in the same situation as the member states. Accession is the best means of achieving a coherent system of fundamental rights' protection across Europe. Accession will also close gaps in legal protection by giving European citizens the same protection *vis-à-vis* acts of the Union as they presently enjoy *vis-à-vis* all member states of the Union. Such accession would to a certain extent eliminate differences from interpretations of human rights by the European Court of Human Rights and the Court of Justice. The accession would give the citizens of the European Union the same degree of protection of their fundamental rights at the European Union level as they enjoy in their national states. Accession will result in all European legal systems being subject to the same supervision in relation to the protection of human rights. The author of this topic is of the opinion that Europe can only benefit from the accession and hopes that citizens of Europe don't have to wait too long to witness the aforementioned accession.

Tartu, 4. May 2015

Kärt Salumaa

_____ (Signature)

Kasutatud lühendid

§/§§ – paragrahv / paragrahvid

Art – artikkel

BverfGE – *Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts*, Saksa konstitutsioonikohtu otsused

EIK – Euroopa Inimõiguste Kohus

EIKo – Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus

EIÕK – Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

EK – Euroopa Liidu Kohus

EKa – Euroopa Kohtu arvamus

EKo – Euroopa Kohtu otsus

ELL – Euroopa Liidu leping

ELTL – Euroopa Liidu toimimise leping

EN – Euroopa Nõukogu

EÜ – Euroopa Ühendus

Lg – lõige

Nn – niinimetatud

Para – paragrahv

RKPJKa – Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi arvamus

RKPJKo – Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus

Vs – *versus*

Viidatud allikate loetelu

Kasutatud kirjandus

1. Aarnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Õigusteabe AS Juura 1996.
2. Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. Kättesaadav Internetis: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/prof_robert_alexyn_pohioigused_eeesti_pohiseaduses.pdf (24.04.2015).
3. Christoffersen, J., Madsen, M. The European Court of Human Rights between Law and Politics. Oxford University Press. Oxford: 2011.
4. Føllesdal, A. jt (toim). Constituting Europe. The European Court of Human Rights in a National, European and Global Context. Cambridge University Press: 2013.
5. Gustavson, G. Juurdepääs õigusemõistmisele Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas, Riigikohtu õigusteabe osakond, Tartu, detsember 2010. Kättesaadav Internetis: http://www.riigikohus.ee/vfs/1054/G%20Gustavson_juurdepaas_oigusemoistmisele.pdf (28.03.2015).
6. Kiviorg, M., Land, K., Vallikivi, H. Rahvusvaheline õigus. Juura: 2010.
7. Laffranque, J. Euroopa Liidu õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles. Tallinn: Kirjastus Juura 2006.
8. Lõhmus, U. Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu: Sihtasutus Iuridicum 2003.
9. Memorandum of the Commission of 4 April 1979, Bulletin of the European Communities, supplement 2/79.
10. Nergelius, J., Kristoffersson, E (toim). Human Rights in Contemporary European Law. Groussot, X., Staffeldt, E. Accession of the EU to the ECHR: A Legally Complex Situation.. Bloomsbury Publishing PLC: 2014.
11. Nõmper, A., Tikk, E. Informatsioon ja õigus. Juura: 2007.
12. Rohtmets, E. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika Riigikohtu lahendites, Riigikohtu õigusteabe osakond, Tartu, jaanuar 2012. Kättesaadav Internetis: http://www.riigikohus.ee/vfs/1285/EIK%20praktika%20RK%20lahendites_analuus_jaan2012_E_Rohtmets.pdf (28.03.2015).
13. Selgitused põhiõiguste harta kohta. – ELT C 303, 14.12.2007.
14. Spielmann, D. Allowing the Right Margin the European Court of Human Rights and the National Margin of Appreciation Doctrine: Waiver or Subsidiarity of European

- Review? University of Cambridge, Faculty of Law, Centre for European Legal Studies Working Paper 2012. Kättesaadav Internetis: http://www.cels.law.cam.ac.uk/cels_lunchtime_seminars/Spielmann%20%20margin%20of%20appreciation%20cover.pdf (25.03.2015).
15. Susi, M. Euroopa Inimõiguste Kohtu 2010. aasta kohtulahendite ülevaade. Tartu: OÜ Greif 2011.
16. Stone Sweet, A. The European Court of Justice. – The Evolution of EU Law. P. Craig, G. de Burca (eds.). Oxford: 2011.
17. Biondi, A. *et al* (toim). EU Law after Lisbon. Oxford University Press: 2012.
18. De Waele, H. The Role of the European Court of Justice in the Integration Process: A Contemporary and Normative Assessment. Kättesaadav Internetis: <http://www.hanselawreview.org/pdf9/Vol6No01Art01.pdf> (10.04.2015).

Artiklid

19. Eeckhout, P. Human Rights and the Autonomy of EU Law: Pluralism or Integration? – Current Legal Problems. Vol. 66, n. 1 (2013), pp. 169–202.
20. Douglas-Scott, S. A Tale of Two Courts: Luxembourg, Strasbourg and the Growing European Human Rights *Acquis*. Common Market Law Review. Vol 43, n. 3, June, pp. 629–665.
21. Douglas-Scott, S. Opinion 2/13 on EU accession to the ECHR: a Christmas bombshell from the European Court of Justice. Kättesaadav Internetis: <http://ukconstitutionallaw.org/2014/12/24/sionaidh-douglas-scott-opinion-213-on-eu-accession-to-the-echr-a-christmas-bombshell-from-the-european-court-of-justice/> (15.04.2015).
22. Jürimäe, K. Juurdepäas õigusemõistmisele, kas elevandiluust torn Kirchbergi platool? Kättesaadav Internetis: http://www.riigikohus.ee/vfs/767/Foorum08_Jurimae.pdf (25.04.2015)
23. Kuurberg, M. Euroopa Inimõiguste Kohtusse individuaalkaebusega pöördumise tingimused – Juridica 2010 (10).
24. Kuurberg, M. Tõhusad õiguskaitsevahendid ebamõistlikult pika menetluse heastamiseks Eestis. Euroopa Inimõiguste Kohtus Eesti suhtes tehtud lahendid – Juridica 2012 (9).

25. Laffranque, J. Kas ja kuidas vaidlustada vaesust, demokraatiapuudust ja õiguskaitse nappust? Vaade õigusriigile läbi Euroopa Inimõiguste Kohtu silmade – *Juridica* 2013 (1).
26. Laffranque, J. Who has the Last Word on the Protection of Human Rights in Europe? – *Juridica International* 2012 (19).
27. Laurand, A. Bosphoruse doktriin ja Euroopa Liidu liitumine Euroopa inimõiguste konventsiooniga – *Juridica* 2012 (4).
28. Laurand, A. Euroopa Liidu liitumine inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga. – *Juridica* 2013 (9).
29. Lock, T. End of an Epic? The Draft Agreement on the EU's Accession to the ECHR. – *Yearbook of European Law*. Vol 31 (1).
30. Lõhmus, U. Kuidas liikmesriigi kohtusüsteem tagab Euroopa Liidu õiguse tõhusa toime? - *Juridica* 2007 (3).
31. Lõhmus, U. Põhiõigused ja Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtted: funktsioonid, kohaldamisala ja mõju, *Juridica*, 2011 (9).
32. Lõhmus, U. Põhiõiguste kaitse kolmnurgas: riik – Euroopa Nõukogu – Euroopa Liit. *Juridica* 2010 (5).
33. Maruste, R. Arengusuunad inimõiguste kohtuliku kaitse Euroopa õiguses – *Juridica* 2010 (5).
34. Maruste, R. Euroopa Liidu põhiõiguste harta ja Euroopa inimõiguste konventsioon. Riigikogu toimetised 2001 (3).
35. Mälksoo, L. Euroopa Liidu õiguse ülimuslikkus ja kohtuvõim, lk 1. Kättesaadav Internetis (06.03.2015): <http://www.riigikohus.ee/vfs/1094/KF-%20M%E4lksoo.pdf>.
36. O'Meara, N. A More Secure Europe of Rights? The European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union and EU Accession to the ECHR – *German Law Journal* 2011 (12), lk 1813–32.
37. Quinn, G. The European Union and the Council of Europe on the Issue of Human Rights: Twins Separated at Birth (2001) 46 *McGill Law Journal* 849.
38. Ritleng, D. The accession of the European Union to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms: A Threat to the Specific Characteristics of the European Union and Union Law? – *Uppsala Faculty of Law Working Paper*, 2012:1.
39. Susi, M. Struktuurse probleemi määratlus Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendites 2010–2011 – *Juridica* 2012 (1).
40. Tomuschat, C. Saksa Liidukonstitutsioonikohus ja Euroopa õiguse ülimuslikkus – *Juridica* 2010 (5).

Normatiivmaterjal

41. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Euroopa Nõukogu, 4 november 1950. – RT II 2010, 14, 54.
42. Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid (2012. aasta seisuga). – ELT C 326, 26.10.2012.
43. Euroopa Liidu põhiõiguste harta – ELT C 83/389, 30.03.2010.
44. European Social Charter. Kättesaadav Internetis:
http://www.cvce.eu/en/obj/european_social_charter_torino_18_october_1961-en-38a202fd-fb9e-4f00-b009-2811ca74acdb.html (24.03.2015).
45. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokoll nr 14, millega muudetakse konventsiooni kontrollsüsteemi – RT II 2006, 1, 2.
46. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (täiendatud protokollidega nr 2, 3, 5 ja 8) ning selle lisaprotokollide nr 1, 4, 7, 9, 10 ja 11 ratifitseerimise seadus. – RT II 1996, 11, 34.
47. The Maastricht Treaty. Kättesaadav Internetis: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1992:191:FULL&from=EN> (24.03.2015).
48. The Single European Act. Kättesaadav Internetis:
http://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf (24.03.2015).
49. The Treaty of Amsterdam. Kättesaadav Internetis:
<http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf> (24.03.2015).

Veebileheküljed

50. EIÕK praktilised juhised. Kättesaadav Internetis:
http://www.echr.coe.int/Documents/PD_anonymity_ENG.pdf (07.03.2015).
51. EL kohtu president V. Skourise ettekanne FIDE XXV Tallinna 2012. a kongressil. Kättesaadav Internetis: http://www.fide2012.eu/index.php?doc_id=102 (15.04.2015).

52. EL EIÕK-ga liitumise lepingu eelnõu ja vastavad selgitused *ad hoc*-läbirääkimis rühma ja Euroopa Liidu kohtumise aruandes Euroopa Nõukogu inimõiguste komiteele (*Comité directeur pour les droits de l'homme (CDDH), Steering Committee for Human Rights*). Final Report to the CDDH. 47+1(2013)008rev2. Strasbourg, 10.06.2013, lisad I ja V. Kättesaadav Internetis: [www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/accession/Meeting_reports/47_1\(2013\)008rev2_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/accession/Meeting_reports/47_1(2013)008rev2_EN.pdf) (23.02.2015).
53. Euroopa Liidu ametlik veebilehekülg. Kättesaadav Internetis: http://europa.eu/about-eu/index_et.htm (23.02.2015).
54. Euroopa Nõukogu ametlik veebilehekülg. Kättesaadav Internetis: <http://www.coe.int/en/web/portal/47-members-states> (23.02.2015).
55. Euroopa Parlamendi veebilehekülg. Kättesaadav Internetis: <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/et/0003fbe4e5/Euroopa-Liidu-p%C3%B5hi%C3%B5iguste-harta.html> (23.02.2015).
56. Euroopa Parlamendi töödokument süütuse presumptsiooni ja kriminaalmenetluse korral isiklikult kohtulikult arutelul viibimise õiguse teatavate aspektide tugevdamise kohta. Kättesaadav Internetis: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/dt/1023/1023400/1023400et.pdf (28.04.2015).
57. Eesti Vabariigi välisministeeriumi ametlik veebilehekülg. Euroopa Nõukogu põhiorganid ja struktuur. Kättesaadav Internetis: <http://vm.ee/et/euroopa-noukogu-pohiorganid-ja-struktuur> (25.03.2015).
58. Joint declaration of 27.04.1977 by the European Parliament, the Council and the Commission. Kättesaadav Internetis: http://www.europarl.europa.eu/charter/docs/pdf/jointdecl_04_77_en_en.pdf (31.03.2015).
59. United for human rights. – Champions of human rights. Kättesaadav Internetis: <http://www.humanrights.com/voices-for-human-rights/champions-human-rights.html> (25.03.2015).

Kohtupraktika

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

60. EIKo, 7.07.2011, 23459/03, *Bayatyan vs Armeenia*.

61. EIKo 30.06.2005, 45036/98, *Bosphorus Hava Yollari ve Ticaret Anonim Sirketi vs Irimaa*.
62. EIKo, 02.07.2012, 38433/09, *Centro Europa 7 S.R.L. vs Itaalia*.
63. EIKo 10.07.1978, 8030/77, *Confédération Française Démocratique du Travail vs Communautés Européennes, subsidiairement la collectivité de leurs états membres et leurs états membres pris individuellement*.
64. EIKo, 10.01.2012, 30765/08, *Di Sarno jt vs Itaalia*.
65. EIKo 03.07.2014, 13255/07, *Gruusia vs Venemaa*.
66. EIKo 24.02.1983, 7525/76, *Dudgeon vs Suurbritannia*.
67. EIKo, 2.02.2012, 9152/09, *I.M. vs Prantsusmaa*.
68. EIKo, 3.04.2012, 57583/10, 1245/11, 4189/11 *Iovitoni jt vs Rumeenia*.
69. EIKo 3.04.2012, 37937/07, *Lechouritou jt vs Saksamaa ja 26 EL liikmesriiki*
70. EIKo, 2.10.2012, 53246/08, *Lesoochranaarske Zoskupenie Vlk. vs Slovakkia*.
71. EIKo 13.06.1979, 6833/74, *Marckx vs Belgia*.
72. EIKo 18.02.1999, 24833/94, *Matthews vs Suurbritannia*.
73. EIKo 09.02.1990, 13258/87, *Melchers & Co vs Saksamaa Liitvabariik*.
74. EIKo 6.12.2011, 44232/11 ja 44605/11, *Mihăieş ja Senteş vs Rumeenia*.
75. EIKo 21.01.2011, 30696/09, *M.S. vs Belgia ja Kreeka*
76. EIKo, 23.10.2012, 34880/12, *Ramaer ja Van Willigen vs Holland*.
77. EIKo 16.04.2002, 36677/1997, *S.A. Dangeville vs Prantsusmaa*.
78. EIKo 6.10.2011, 50425/06, *Soros vs Prantsusmaa*.
79. EIKo 17.04.2012, 21539/07, *Steiniger vs Austria*.
80. EIKo 4.11.2014, 29217/12, *Tarakhel vs Šveits*.
81. EIKo 25.04.1978, 5856/72, *Tyrer vs Suurbritannia*.

Euroopa Kohtu praktika

82. EKa 18.12.2014, C-2/13, *Accession 2014*.
83. EKa 28.03.1996, C-2/94, *Accession 1996*.
84. EKo 26.02.2013, C-617/10, *Åklagaren*.
85. EKo 11.07.1985, liidetud kohtuasjad 60 ja 61/84, *Cinetheque*.
86. EKo 15.07.1964, C-6/64, *Costa vs ENEL*.
87. EKo 11.07.2002, C-60/00, *Mary Carpenter*.
88. EKo 12.12.1970, C-11/70, *Internationale Handelsgesellschaft mbH*.

- 89. EKo 23.04.1986, C- 294/83, *Les Verts*.
- 90. EKo 14.05.1974, C-4/73, *Nold*.
- 91. EKo 22.09.2011, C-411/10, *NS vs. Suurbritannia*.
- 92. EKo 15.07.1963, C-25/62, *Plaumann*.
- 93. EKo 12.11.1969, C-29/69, *Stauder*.
- 94. EKo 5.02.1963, C-26/62, *Van Gend en Loos*.
- 95. EKa 15.11.1994, C-1/94, *WTO Agreements*.

Riigikohtu praktika

- 96. RKPJKo 25.03.2004, 3-4-1-1-04
- 97. RKPJKa 11.05.2006, 3-4-1-3-06

Saksa konstitutsioonikohtu praktika

- 98. BVerfGE 37, 29.05.1974, *Solange I*.
- 99. BVerfGE 73, 22.10.1986, *Solange II*.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kärt Salumaa (11.08.1989), annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Euroopa Liidu ühinemine Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga“, mille juhendaja on dr. iur. Julia Laffranque,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 04.05.2015

Kärt Salumaa

_____ (*allkiri*)